

Feliks CZYŻEWSKI

Zróżnicowanie leksykalne polskich gwar bieszczadzkich

Diversification lexicale des patois polonaises dans les Bieszczady

Celem artykułu jest kartograficzne przedstawienie zróżnicowania leksykalnego gwar polskich położonych na obszarze między rzeką Oslawą na zachodzie a granicą państwową z Ukrainą na wschodzie oraz na południe ze Słowacją, na północy zaś wzdłuż linii schematycznej łączącej Lesko z Krościenkiem. Ponadto ustalenie — w miarę możliwości — przyczyn, które doprowadziły do owego zróżnicowania. Podstawą publikacji jest materiał zebrany przeze mnie w lecie 1992 r. z ośmiu wsi (zob. rozwiązanie punktów) w ramach prac nad *Atlasem gwar polskich* [AGP]. Analizie poddano zapisy kwestionariuszowe z dwóch działów tematycznych: *środki komunikacji* (*wóz, sanie*) oraz *narzędzia gospodarskie* (*socha, pług, brona, wółka*). Jest to więc materiał liczący ponad 1000 zapisów, uzyskany z odpowiedzi na 130 pytań (w numeracji kwestionariusza 1–130 AGP).¹ Spośród uzyskanych zapisów na 130 haseł kwestionariuszowych tylko 41 zawiera materiał zróżnicowany leksykalnie. Stanowi to 31,5% wszystkich analizowanych form (nazwy używane na oznaczenie jednego desygnatu czy też pojęcia zostały przedstawione na mapach). Tak niewielki odsetek odmiennych leksemów określających dany desygnat jest zapewne wynikiem stabilności słownictwa rolniczego (w przeciwieństwie na przykład do słownictwa z zakresu przyrządzania pokarmów).

Gwara polska omawianego terenu jest nowa; powstała w wyniku polonizacji ludności etnicznie ruskiej. W okresie międzywojennym polszczyzną posługiwali się nieliczni mieszkańcy tych terenów — przede wszystkim miejscowa inteligencja (nauczyciele, księża, urzędnicy) oraz sezonowi robotnicy,

¹ W spisie map numer pytania kwestionariusza podano w nawiasie.

którzy przyjeżdżali tutaj z głębi kraju do wyrębu lasu.² Ludność wiejska etnicznie ruska posługiwała się na co dzień gwarą ukraińską — bojkowską [por. AGB], na zachód zaś od Osławy gwarą łemkowską [por. AJDŁ]. Nieliczni z autochtonów (dorosłych) uczyli się polszczyzny w kontaktach z ludnością miejską (np. w Lesku); zaś dzieci (niektóre) poznawały język polski uczęszczając do szkół 4-klasowych.³

Status społeczny polszczyzny badanego terenu zmienił się po r. 1939 na skutek niemal powszechnego wysiedlenia ludności miejscowej na Ukrainę bądź na Ziemię Zachodnie. Pozostała na tym terenie ludność autochtoniczna, wymieszana z przybyszami z Małopolski (między innymi z okolic Gorlic, Limanowej) oraz z Ukrainy (między innymi z Sokała), musiała z konieczności przejść z systemu ukraińskiego na system polski.⁴

Dotychczasowe opracowania języka ludności wiejskiej zamieszkującej obszar na wschód od Osławy dotyczą wyłącznie gwar ukraińskich. Kartograficzne przedstawienie leksyki gwar ukraińskich omawianego terenu wraz z obszarami sąsiednimi zawierają — *Atlas gwar bojkowskich* [AGB], *Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny* [AJDŁ]. Wyobrażenie o geograficznym zróżnicowaniu leksyki ukraińskiej można uzyskać także na podstawie materiałów atlasowych J. Ziłyńskiego [Ził] oraz *Słownika gwar bojkowskich* M. J. Onyszkiewicza [OnyszS], które przynoszą między innymi zapisy z kilku wsi z dawnych powiatów: krośnieńskiego, sanockiego i leskiego; z tego ostatniego z siedmiu punktów [por. OnyszS I 23–29]. Opis słownictwa oraz systemów gramatycznych gwar ukraińskich jest też przedmiotem odrębnych publikacji Z. Stiebera, J. Riegera, E. Wolnicz-Pawłowskiej [por. między innymi RiegJ, RiegO, RiegZ, RiegP, StiebPrz, WolTer; zob. też wykaz prac w AGB VII, cz. 2, s. 135].

² Por. na ten temat informację o roli języka polskiego na badanym terenie w przeszłości, którą znaleźć można między innymi na tablicy w kościele w Cisnej. Wcześniej polszczyzną posługiwała się szlachta chodackowa [por. RiegP].

³ O swojej edukacji tak wspomina w korespondencji z dnia 8.09.1992 r. jeden z informatorów ze wsi Nowosielce Kozickie: „[...] jak sobie przypominam 72 lata temu zaprowadziła mnie Matka do ochronki, gdzie uczyły zakonnice. Pamiętam miałem torbę zrobioną z odpadów, z gontów, no i w torbie tabliczka i rysik, torba była dość ciężka. To były moje możliwości początkowe. Tak trwało cztery lata mego uniwersytetu [...]”.

⁴ Obecnie wyszukanie w terenie informatorów — autochtonów jest bardzo utrudnione, np. w Czarnej Górnej (liczącej 250 rodzin) i w Czarnej Dolnej (100 rodzin) są tylko dwie rodziny miejscowe. W większości wsi autochtonami są pojedyncze osoby, np. w Cisnej, Zatwarnicy, Postołowie. Są też wsie, w których miejscowych nie ma wcale, np. w Wętlinie, Lutowiskach, Grąziowej. Stosunkowo więcej ludności autochtonicznej znajduje się w Teleśnicy Oszwarowej, Stefkowej, Nowosielcach Kozickich, Wojtkowej. (Informacje od sołtysów.)

Brak jest natomiast — co zrozumiałe ze względu na pierwotne osadnictwo ruskie — prac poświęconych gwarom polskim omawianego terenu. W *Małym atlasie gwar polskich* [MAGP] obszar położony na wschód od Oslawy nie został w ogóle uwzględniony, a najbliższymi punktami znajdującymi się na północ od badanego terenu są wsie Niebieszczały (5 MAGP) w powiecie sanockim oraz Michałówka (6 MAGP) w powiecie jarosławskim. Także w przedwojennym *Atlasie językowym Polskiego Podkarpacia* [AJPP] brak jest punktów z badanego terenu. Najbliżej położonym w stosunku do badanego terenu punktem w tym atlasie jest Falejówka (30 AJPP) w powiecie sanockim.⁵ Również w najnowszych (bo z lat 70.) materiałach *Ogólnostowiańskiego atlasu językowego* [OLA] badany obszar nie został uwzględniony. W wymienionym atlasie, podobnie jak w MAGP, najbliższym punktem jest wieś Niebieszczały (325) [Bas 122–125].

Jak wynika z przeglądu *Bibliografii dialektologii polskiej*, gwary polskie badanego terenu nie były dotychczas przedmiotem studiów językoznawczych [por. BiblDial].

Na 41 mapach przedstawiono zróżnicowanie leksyki z zakresu środków komunikacji i narzędzi rolniczych.⁶ Skartografowano zarówno synonimy (tj. wyrazy funkcjonujące w obrębie jednej gwary), jak też heteronimy (tj. nazwy występujące co najmniej w dwóch odrębnych gwarach). Zasadniczym celem kartograficznego ujęcia materiału jest pokazanie geografii heteronimów. Na mapach umieszczono daną nazwę wraz z odmiankami fonetycznymi i morfologicznymi, np. *stelmaχ*, *stelmaχ*; *rafa*, (*ten*) *raf*; *koł*, *kołek*; *otkładńa*, *otkładńica*; traktując ją jako jeden (spośród dwóch, trzech ... wariantów) leksem. Mapy pokazują opozycję dwóch, rzadziej kilku nazw oznaczających ten sam desygnat. Wyjątkowo mapy przedstawiają zróżnicowanie nazw wynikające z nieco odmiennych przedmiotów (pełniących tę samą funkcję), co dokładnie zaznaczono w legendzie. Zjawisko to wystąpiło na mapach 6, 9, 19, 28.

Większość map przedstawia opozycję dwóch leksemów, np. mapa 1 *zvoņa* — *bahra*, mapa 2 *kołożej* — *stelmaχ*, mapa 3 *rafa* — *obrenč*, mapa 12 *kłońica* — *rončyca*.

Na niektórych mapach prezentowane są opozycje kilku leksemów. Dotyczy to przedmiotów będących częścią większej całości. Na co dzień nie używa się tych nazw; znane są tylko fachowcom, np. kowalom, kołodziejom,

⁵ Sytuacja językowa w wymienionym punkcie była — według AJPP — następująca: „Wieś polska, stanowi niemal wyspę językową oblaną elementem ruskim” [AJPP II, 37].

⁶ Na mapach podaje się — po numerze porządkowym — w nawiasie numer pytania kwestionariusza AGP.

por. np. *rychwa* ‘szeroka obręcz na końcu piasty’(pyt. 19 AGP): *obrenč* — *opaska* — *kapa* — *kapeluš* (*kapelux*).⁷

W pracy usiłowano pokazać — w miarę możliwości — przyczyny zróżnicowania leksykalnego badanych gwar. W tym celu omówiono poszczególne opozycje leksykalne na tle słownictwa gwar ukraińskich badanego terenu i obszarów sąsiednich. W następnej kolejności rozpatrzono analizowane opozycje leksykalne w kontekście słownictwa gwar małopolskich. Wreszcie zestawiono badane leksemy z ich odpowiednikami ogólnopolskimi.

KOMENTARZE DO MAP

Opozycje leksykalne prezentowane na mapach przedstawiają się następująco:

mapa 1 ‘część drewniana obwodu koła’: *zvona*(*zv-*) — *bahra* (*bagra*).

W gwarach ukraińskich badanego terenu powszechna forma *b'ahr'o* (por. AGB 48, OnyszS I 39). „Nazwa *bahro* — słowacyzm — znana jest także w gwarach pol. na pd. krańcach Polski (AJPP, MAGP, AJŚ). Nazwy *zvin*, *zvono* nawiązują do gwar naddniestrzańskich [...] oraz do gwary nadsańskiej (z wyjątkiem jej części pd.), por. także *dzwono* (rzadziej *dzwon*) w większości gwar polskich (AJPP, MAGP)” [AGB I, cz. 2, s. 60];

mapa 2 ‘rzemieślnik wyrabiający wozy i ich części’: *kotožej* — *štelmaχ*(*st-*).

Brakuje w: AGB, Ził, OnyszS, MAGP, AKiel. Opozycja leksykalna w gwarach bieszczadzkich jest rezultatem przeciwstawienia formy rodzimej *kotožej* — formie zapożyczonej *štelmaχ*;

mapa 3 ‘sztaba żelazna opasująca koło’: *rafa* (*raf*) — *obrenč* (*obrončka*, *vobrenč*).

W gwarach ukraińskich — według Ziłyńskiego — forma *rafa* ‘obroż na kole’ notowana jest między innymi w gwarach okolic Krosna, ponadto wyspowo pod Drohobyczem, Tarnopolem i Iwanofrankowskiem [Ził 185]; postać *raf* wystąpiła w byłym powiecie Turka (we wsi Wowcze); podaje też *Słownik Onyszkiewicza* [OnyszS II 169]. W pozostałych gwarach badanych przez Ziłyńskiego powszechna jest forma *obr'uč* (*vobr'uč*, *hobr'uč*). W gwarach polskich — według MAGP 22 — postać *rafa* występuje w południowej części; zaś forma *raf* na zachód od Przemyśla po Nowy Targ. Leksem *obrenč* właściwy jest gwarom północnopolskim. W polskich gwarach bieszczadzkich

⁷ Szczegółowo na ten temat w publikacjach M. Karasia [Kar] oraz H. Pelcowej [PelO].

jest to przeciwstawienie formy małopolskiej *rafa*, *raf* [por. AKiel 620] formie ogólnopolskiej (płnopol.) *obrenč* utrzymanej tutaj pod wpływem ukr. *obr'uč*;

mapa 4 'kołek łączący dzwona w wozie': *koł(ek)* — *tybel* — *mużyl*.

Brak jest desygnatu w: AGB, materiałach Ziłyńskiego [Ził] oraz w *Słowniku Onyszkiewicza* [OnyszS]. Nie notuje MAGP. Według AKiel 558 nazwa *kołek* występuje przede wszystkim na zachodzie i północy Kielecczyny: formy *tybel* || *możżeń* dominują w części południowo-wschodniej;

mapa 5 'część środkowa koła, w której tkwią szprychy': *řasta* — *řłova* (*řłuwka*, *řłovica*).

W gwarach ukraińskich badanego terenu *h'ołova*, *hoł'owka* (sporadycznie *m'atočyna* [por. AGB 47]. Postać *hoł'owka* „[...] obejmuje pn.-wsch. część gwary nadszańskiej, natomiast w pd. części tej gwary panuje *hoł'owa*, podobnie jak na pograniczu łemkowsko-bojkowskim i dalej na zachód [...]” [AGB I, cz. 2, s. 659–660], por. też AJDŁ, Ził 185, OnyszS I 180. W gwarach polskich postać *řłova* powszechna na południu Polski [por. MAGP 19]. Opozycja *řasta* — *řłova*(-vka, -vica) w polskich gwarach bieszczadzkich jest rezultatem przeciwstawiania postaci południowopolskiej (*řłova*) formie ogólnopolskiej (północnopolskiej) *řasta* [por. AKiel 647, na północ od Kielc];

mapa 6 'smar do wozu': *smar* — *mař* — *kołomař* — *tovot*.

Brakuje hasła w: AGB, materiałach Ziłyńskiego [Ził], w *Słowniku Onyszkiewicza* [por. OnyszS], MAGP oraz AKiel. W polskich gwarach bieszczadzkich wymieniona pozycja leksykalna ma charakter lokalny, por. *smar* — *mař* — *kołomař* (Brückner wymienia *mař*, *kołomař*, Br 326);

mapa 7 'obręczka na piaście przy szprychach': *obrenč* (*vobrenč*) — *opaska* — *treryřki*.

AGB nie notuje wymienionego desygnatu. Według Ziłyńskiego w gwarach ukraińskich okolic Krosna (wieś Krasna): *kłarynku* 'pierścienie na piaście koła', zaś w gwarach nadszańskich *trydynki*, *tradymki* [Ził 181]. Nazwę *trerynok* (wraz z odmianami fonetycznymi) w znaczeniu 'obręcz na piaście przy szprychach' notuje Onyszkiewicz w gwarach ukraińskich na wschód od badanego terenu [por. Onysz 298]. MAGP nie podaje wymienionego desygnatu. Według AKiel 764 forma *tradynek* (*tre-*) istnieje na wschód do Wisły; leksemy zaś *pas*, *pasek* (które ewentualnie można łączyć z bieszczadzką nazwą *opaska*) występują na północ od Olkusza i na zachód od Jędrzejowa;

mapa 8 'szeroka obręcz na końcu piasty': *obrenč* — *opaska* — *kapa* — *kapeluř-ek*; *kapeluř*.

Brakuje zapisów w AGB; w materiałach Ziłyńskiego wobec braku sprecyzowania desygnatu 'pierścienie na końcu piasty' nazwy podobne jak poprzednio [por. m. 7]. W *Słowniku Onyszkiewicza* na oznaczenie 'szerokiej obręczy

na piaście' wystąpiła tylko forma *kapa*, notowana między innymi w gwarach ukraińskich okolic Turki, Sokala, a więc w sąsiednich gwarach ukraińskich [Onyszs 339]. Brak jest zapisu w MAGP; według AKiel 688 nazwa *kapa* wystąpiła w okolicach Niska (inne formy notowane przeze mnie w Bieszczadach nie są znane na Kielecczyźnie).

mapa 9 'zatyczka na końcu osi': *lon(ek)* — *zavlička* — *storoška*.

AGB nie notuje; w materiałach Ziłyńskiego *l'onyk* jako dialektyzm pod Zbarażem [Ził s. 136]; Onyszkiewicz podaje tę nazwę z gwar ukraińskich okolic Starego Sambora [Onyszs I 425]; forma *stor'oška* częsta jest w gwarach nadszańskich [Onyszs I 256]. Zróżnicowanie leksemów w polskich gwarach bieszczadzkich jest rezultatem przeciwstawienia form polskich *lonyk*, *zavlička* formie ukraińskiej *storoška*;

mapa 10 'belka na osi wozu': *pruk* — *poduška* — *apšt(-ok, -uk, naštuk)*.

Brakuje w AGB; w gwarach ukraińskich okolic Krosna *prywawok*; w gwarach nadszańskich *p'od'uška* [Ził 162]. Nazwę *'apštok* (wraz z odmiankami fonetycznymi) w znaczeniu 'detal w wozie, do którego umocowuje się oś' notuje *Słownik* Onyszkiewicza w sąsiednich gwarach ukraińskich, położonych na wschód od badanego terenu. W gwarach polskich okolic Sanoka *pruk* (w punkcie 5 MAGP), koło Jarosławia (i k. Raciborza) *akštok*; *poduška* k. Tomaszowa [por. MAGP 25]. Według AKiel 675 nazwa *pruk* występuje w pasie między Olkuszem i Niskiem (inne formy zanotowane w gwarach bieszczadzkich nie występują na Kielecczyźnie);

mapa 11 'pas żelazny łączący oś z progiem i nasadem': *trorynki* (*trerenki, tryranok*) — *klarynek* — *cyban(-t)* — *klamra*.

W gwarach bojkowskich: *trajirynok, trerynok, trarynok* [por. Onyszs II 298] wobec *c'ybant* o ograniczonym zasięgu (między innymi w pow. Turka) [pow. Onyszs II 351]; *c'ybant skripl'aże*, *'apštok* i *nas'ad* w okolicach Starego Sambora [tamże]. W gwarach polskich — jak pokazuje AKiel 765 — forma *trarynek* występuje na północ od linii łączącej Olkusz z Sandomierzem po Radom na północy (inne formy notowane w gwarach bieszczadzkich nie znajdują w AKiel potwierdzenia);

mapa 12 'kłonica tylna': *kłonica* (*kła-, ko-*) — *renčyca* (*ron-*).

W gwarach bojkowskich zachodniej części i na pograniczu łemkowsko-bojkowskim wyłącznie *ruč'yc'a, ruč'yc'i* [AJDŁ 23, AGB 44]. Nazwa *ruč'yc'a* w gwarach ukraińskich może mieć kilka znaczeń: 1° 'kłonica', 2° 'kłonica przy saniach', 3° 'kłonica przednia' [por. AGB I, cz. 2, s. 57]. W materiałach Ziłyńskiego leksem *ruč'yc'i* 'przednie kłonice' między innymi w okolicach

Przemyśla, *konyći* zaś koło Krosna [Ził 169]. W *Słowniku* Onyszkiewicza *ruč'yća* 1° 'kłonica', 2° 'przednia kłonica', też *ruč'yčka* w gwarach ukraińskich położonych na wschód od badanego terenu [OnyszS II 198]. Leksem *kłońica* jest formą genetycznie polską, nazwa zaś *kłańica* notowana w Końańcu — słowacyzmem, podobnie jak w pozostałych gwarach łemkowskich [por. AJDŁ 23] czy też w gwarach północno-zachodniego Zakarpacia [DzLAZ 21].

W gwarach polskich — według MAGP — w okolicach Sanoka: *ręczyca* || *ruczycza* (punkt 5 MAGP 32). Formę *ręczyce* notuje J. Rieger w gwarach polskich badanego terenu: w Wańkowej (14R) i Makowej (19R) [por. AGB I, cz. 2, s. 251]. Opozycja leksemów *kłońica* — *rončyca* (*ren-*) w polskich gwarach bieszczadzkich jest odbiciem mieszanego charakteru gwar. Występuje tutaj opozycja nazwy ogólnopolskiej *kłońica* (o zasięgu ptn., por. AKiel 550) do nazwy *renčyca* — będącej repliką ukraińskiej postaci *ručki*;

mapa 13 'podpórka kłonicy tylnej': *potpurka* — *potkulek(ik)*.

W gwarach ukraińskich badanego terenu *pitkułok* (AGB I 45) w znaczeniu 'podpórka tylnej kłonicy' i 'tylna kłonica wraz z podpórką'. W *Słowniku* Onyszkiewicza obok form *p'itkułok*, *p'itkułka* też sporadycznie *pitpirka* w obu znaczeniach [OnyszS II 75]. W gwarach polskich — według MAGP 35 — forma *podkulek* w znaczeniu: 'tylna kłonica', 'podpórka tylnej kłonicy', rzadziej 'przednia luśnia' występuje na zachód od Krosna po Bochnię i Limanową. Z kolei nazwa *podpórka* znana jest w okolicach Niska, Biłgoraja i Lubaczowa. Geografię tę uściśla AKiel 551: *potkulek* o zasięgu południowym po Kielce na północy; *potpurka* — na wschód od Sanu;

mapa 14 'umocowane między progiem i nasadem nad tylną osią i połączone na przodzie dwa drągi': *śńice* (*śńicy*) — *protoka* (*prytoka*).

Brakuje hasła w AGB. W materiałach Żylińskiego: *snyc'i peredni*, *snyc'i zadni biłśu* ze wsi Krasna w powiecie krośnieńskim; w okolicach Brzozowa zanotowano formę *snyci* 'śńice przednie' [Ził 167].⁸ W gwarach bojkowskich — według Onyszkiewicza — występują nazwy *sn'yc'i* oraz *st'ehna* 'przednie śńice' [por. OnyszS II 235].

W gwarach polskich — według MAGP 31 — okolic Sanoka i Krosna występuje forma *przetoka* 'śńice tylne' (punkty 4, 5 MAGP); na północ od tej linii *śńice*. Nazwa *śńice* — według AKiel 755 — właściwa jest w gwarach części południowo-wschodniej co najmniej po Kielce;

mapa 15 'tylna część wozu': *tył* — *zat* — *tylna telega* (*teliga*).

⁸ W materiałach Żylińskiego forma *prytoky* (ze znakiem zapytania) występuje w znaczeniu 'snoza zewnętrzna' [Ził 204].

Brakuje wymienionego hasła w AGB. W gwarach ukraińskich okolic Krosna: *zadniŭ vis*, natomiast koło Przemyśla *z'anna tylp'iha*, w okolicy Birczy *zat voza* [Ził 160]. W gwarach bojkowskich — według Onyszkiewicza — *телиha* ‘przednia albo tylna część wozu’, też ‘przednia część wozu’ między innymi w okolicach Turki i Sokala [OnyszS 283]. W gwarach polskich — według AKiel 771 — forma *zat* w gwarach części południowej oraz na północy obszaru objętego AKiel (w okolicach Skierniewic i Garwolina);

mapa 16 ‘drąg łączący przednią część wozu z tylną’: *rozvora* (*rozvurka*) — *sfora* — *łata*.

AGB nie notuje omawianego hasła: według Ziłyńskiego forma *rozvora* występuje w gwarach nadszańskich i bojkowskich, forma zaś *sfora* — tylko w okolicach Brzozowa i Mościsk [Ził 161]. W gwarach polskich leksem *sfora* występuje na obszarze wyznaczonym linią łączącą Jarosław–Jasło–Gorlice na północy, Przemyśl–Sanok na południu, Limanową i Nowy Targ na zachodzie [MAGP 28]. Poza tym obszarem jest forma *rozvora* i sięga na północy — jak pokazuje AKiel 410 — po San;

mapa 17 ‘obracająca się na sworzniu belka z kłonicami’: *skrent* — *obert(en)* (*-yń*, *-yl*) — *obartel*.

W gwarach ukraińskich badanego terenu: *obertel*, *obertyl*, *obertyń* [AGB I 50]. „Wyrazy (*w*)*obertyl* i (*w*)*obertyń* wyraźnie nawiązują nie tylko do *obertyl* i *oberten* na środkowej Łemkowszczyźnie [...] lecz także do polskiego *obartel* (w MAGP 27) okolice Sanoka i dalej na zachód. [...] Podobnie *skrent* (*skrut*) powtarzający się w gwarze nadszałskiej [...] i naddniestrzańskiej [...], w Tarnopolskiem [...] łączy się z pol. *skręt* (w MAGP w dolinie Sanu k. Jarosławia; w Kałn[ikowie] »*po polsku skrenta*» [AGB I, cz. 2, s. 62]. W gwarach bojkowskich — według Onyszkiewicza — powszechna jest forma *obyrtyn(-yn)* [OnyszS II 6]. Forma *obartel* — w gwarach polskich — według AKiel 540 — nie wchodzi na obszar Kielecczyny (wyjątkowo k. Krakowa, punkt 63). W gwarach polskich badanego terenu opozycja leksykalna *obartel* — *skrent* jest odbiciem zróżnicowania geograficznego gwar rdzennie polskich;

mapa 18 ‘drażek podtrzymujący drabinę sienną’: *luśna* (*lišna*) — *łewča* (*łefča*, *tyfča*).

W gwarach ukraińskich badanego terenu wyłącznie *‘łeyči*, *‘łeyči*, *‘łeyča* ‘łuśnia, podkulki’. AGB I 42: „*Łewči* to lokalizm, obejmujący także większość gwar [zakarpaccich — przyp. F. Cz.] DzLAZ [...] SD [w materiałach Ziłyńskiego (Ził 174) — przyp. F. Cz.] podaje ten wyraz tylko z terenów bojkowskich, w znaczeniu ‘łuśnia’, a AJDŁ tylko z pogranicza łemkowsko-bojkowskiego” [AGB I, cz. 2, s. 55]. Dzendzeliwski formę tę wiąże ze słowac-

kim *levča*; serbochorwackim *ljevča*, węgierskim *lőcz* [por. DzenP; OnyszS I 406]. Forma *luśńa* występuje na wschód od badanego terenu, między innymi w ukraińskich gwarach okolic Turki [OnyszS I 423]. W gwarach polskich — według MAGP 34 — *luśńa* występuje na południu kraju [por. też AKiel 76].

mapa 19 'połączenie luśni i kłonicy, na których opiera się górny drąg drabiny': *naluśńik* (żelazny) — *obrončka* (żelazna) — *vytka* (*vytka*) (drewniana).

W AGB brakuje. W gwarach ukraińskich okolic Krosna *vytku* || *nalus'ni* [Ził 174]; w gwarach bojkowskich i nadszańskich powszechna jest forma *n'aluśnyk* [tamże]. Według zapisów Onyszkiewicza na oznaczenie 'kółka z łyka, którym wiązuje się drabinę z luśnią' używa się w gwarach bojkowskich określeń: *n'aluśńa*, *naluśeń*, *nałevenyk* [OnyszS I 469, 470], *uż'ou* 'kółko ze skrzyconych gałązek, jakim wiazuje drabinę z luśnią' [OnyszS II 314]; *vytka*: „*v'ytka ide do per'ednyx l'uśeń; trymaje drab'ynu*” w okolicach Starego Sambora [OnyszS I 111]. Wszystkie wymienione nazwy oznaczają desygmat wykonany z drewna (gałęzi), a nie z metalu;

mapa 20 'drąg w drabinie wozu': *dron*(*žek* || -*ček*, *drojnk*) — *połudrabok* (*pułdrabin*).

W AGB brakuje wymienionego desygmatu. Według danych Ziłyńskiego: w ukraińskich gwarach okolic Krosna *drug*; w innych gwarach położonych na północny wschód od badanego terenu *pułudrabky* [Ził 176]. W gwarach polskich — według AKiel 487 — forma *pułdrapki* występuje na północy obszaru objętego zasięgiem AKiel, tj. w okolicach Garwolina;

mapa 21 'listwa łącząca na końcach drągi drabiny siennej wozu': *mēc* — *ścongac* (*ścengło*, *ścahlina*, *listva ścongajonca*) — *vonzańe*.

Brakuje danych w AGB; w gwarach ukraińskich sąsiadujących z gwarami badanego terenu występują — według Ziłyńskiego — między innymi nazwy *snosky* (Bircza), *dośčyčka* (k. Przemyśla). Brak jest natomiast omawianych leksemów. Nie notuje ich także *Słownik* Onyszkiewicza. W gwarach polskich okolic Sanoka wystąpiła — według AJPP — forma *ściąggiel* (por. MAGP 38). Nazwa *mēc* (*mece*) właściwa jest gwarom północnopolskim [por. AKiel 586];

mapa 22 'deski boczne wozu': *bočne deski* — *gnojńice* — *gleńicy* (*glińicy*, *hlińyća*).

Brakuje hasła w: AGB, materiałach Ziłyńskiego, *Słowniku* Onyszkiewicza oraz MAGP. Według AKiel 483 forma *gnojńice* właściwa jest gwarom położonym w południowo-zachodniej części obszaru objętego zasięgiem AKiel,

tj. po linię Kielce–Jędrzejów–Olkusz. Nazwa *deski* występuje w części zachodniej Kielecczyny [por. AKiel 483];

mapa 23 ‘przednia (tylna) część wozu, szczyt wozu’: *pšyčulek* — *zatyłek* — *zatylnik* — *zatuła* — *zatkanie glinić* — *zastafka*.

Brakuje hasła w: AGB, Ził, OnyszS, MAGP. AKiel;

mapa 24 ‘wiklinowe nadwozie’: *pułkošyk* (*pułkoški*) — *plečony koš* — *drabinki s košykiem* — *košyček* — *vasonček*.

Brakuje w: AGB, Ził, MAGP, AKiel. W gwarach ukraińskich — według Onyszkiewicza: *połukišok*, *poł'upišok* ‘kosz na wozie’ [OnyszS II 108];

mapa 25 ‘w wozie: osada dyszla złożona z dwu drewn umocowanych między progiem i nasadem oraz połączonych z tyłu podymą’: *skrent* — *šńice pšedńe* (*šńicy*).

Brakuje hasła w AGB. Według Ziłyńskiego w ukraińskich gwarach okolic Krosna: *snyc'i peredni* wobec powszechnej formy *st'ehn'a* w gwarach nadszańskich i bojkowskich [Ził 167], podobnie według Onyszkiewicza: *st'ehna*, *stehńanyća* [OnyszS II 252]. W gwarach polskich w części południowej występują *šńice*, na północy zaś *skręt* [por. MAGP30]. Podobna opozycja leksykalna istnieje na mniejszym obszarze, jakim jest Kielecczyna [por. AKiel 755]. W badanych gwarach wymieniona opozycja leksykalna jest wynikiem przeciwstawienia formy południowej *šńice* — postaci ogólnopolskiej *skrent*;

mapa 26 ‘przymocowana do dyszla belka z hakami do zakładania orczyków’: *štelvaga* — *vaga*.

AGB nie notuje. W gwarach ukraińskich okolic Krosna *vaha* || *štelvaga*, sporadycznie *vahy* koło Przemyśla [por. Ził 187]. W innych punktach objętych zasięgiem danych Ziłyńskiego *štelvaha*. Według Onyszkiewicza powszechne są formy *štylvaha*, *štelvaha* [OnyszS II 389]. W gwarach polskich — według AKiel 732 — forma *vaga* dominuje w części zachodniej obszaru objętego zasięgiem AKiel;

mapa 27 ‘okucie dyszla’: *okuće* — *kačka*.

Nie notują: AGB, OnyszS, MAGP, AKiel. W ukraińskich gwarach *okuťe* między innymi z okolic Drohobycza; częściej jednak *k'ačka*, między innymi w gwarach nadszańskich i bojkowskich [zob. Ził 190];

mapa 28 ‘żelazo na łańcuchu podkładane pod koło’: *łanc(-uχ)*, *łańcuχ do hamovańa* — *kačka* — *suka* — *šłapak* — *χodak*.

Brakuje w: AGB, Ził, MAGP, AKiel. W *Słowniku* Onyszkiewicza *łanc*, *łanc'uχ* w znaczeniu ogólnym ‘łańcuch’ oraz innych szczegółowych, lecz nie jako hamulec u wozu [OnyszS I 403];

mapa 29 'pręt wkładany do pyska konia dla kierowania nim': *venżidla* — *zombadło* (*zembadło*, *zembidło*, *zobadło*).

Atlas gwar bojkowskich wymienionego hasła nie notuje. W ukraińskiej gwarze wsi Krasna k. Krosna *venz'idvo* [Ził s. 130]; w gwarach bojkowskich — według Onyszkiewicza: *zubyła* między innymi z okolic Sokala; *venz'idla*, *vyńcidła* z gwar okolic Turki i Kołomyi [OnyszS I 89]. W gwarach polskich — według AKiel 776 — forma *venżidla* charakterystyczna jest na południu kraju;

mapa 30 'szyjka ozdobna bata': *kutaśik* (*kutaska*) — *katajka* (*katalka*).

Brakuje w: AGB, Ził, OnyszS, MAGP, AKiel;

mapa 31 'torba na obrok do karmienia przy wozie dwu koni': *torba* — *obročnica* — *futraś(-ka)*.

Brakuje w AGB leksemu *torba* w znaczeniu 'torba dla koni'; jest tylko 'torba ze skóry', 'torba z włóczki' AGB 154; nie notuje też Ziłyński [Ził]; w gwarach ukraińskich okolic Sokala *futraśka* 'torba na owies do karmienia koni' [OnyszS II 335]; *obročanka* 'torba końska' między innymi w gwarach okolic Turki [OnyszS II 11]. W gwarach polskich — według MAGP 126 — *obročnica* k. Nowego Sącza i Nowego Targu; podobny zasięg ma forma *futraśka* pozostająca w opozycji do nazwy *torba*, która obejmuje północno-wschodnią Polskę po Radzyń na południu. W gwarach południowej Lubelszczyzny: *ubročńa*, *ubročńik* — pozostające w opozycji do *torba* o zasięgu północnopolskim [por. PełS 145]. W badanych gwarach bieszczadzkich opozycja leksykalna jest wynikiem przeciwstawienia form południowopolskich *futraś*, *obročnica* [por. AKiel 762] formie ogólnopolskiej *torba* mającej zasięg północnopolski (por. AKiel 762 *torba* 'dla pojedynczych koni');

mapa 32 'część sani, która sunie po śniegu': *płoza* — *sańica* (*sań*, *sanka*).

Brakuje hasła w AGB. W gwarach ukraińskich okolic Sanoka — według Ziłyńskiego — *sanyč'a*; forma *płoza* występuje sporadycznie na wschód od badanego terenu [Ził 195]; *s'anka* w gwarach ukraińskich badanego terenu (Wołosate pow. leski) i dalej na wschód, między innymi w okolicach Sokala [OnyszS II 203]. W gwarach polskich okolic Sanoka, Krosna i Jasła: *sańe*, *sańice* [MAGP 51]. W badanych gwarach polskich zróżnicowanie leksykalne: *płoza* — *sańica* (*sanka* — *sań*) jest rezultatem przeciwstawienia formy ogólnopolskiej formie południowopolskiej;

mapa 33 'pionowe paliki w saniach umocowane w płozach': *stramy* — *kopała*.

Brakuje w AGB. W gwarze ukraińskiej okolic Krosna *stramy* wobec *kopyła* w gwarach na wschód i północ od badanego terenu [por. Ził 198] *stram*, *štram* między innymi w gwarach ukraińskich badanego terenu (Wołosate, pow. leski) [OnyszS II 257] — *kopyło* w okolicach Turki [por. OnyszS I 376]. W gwarach polskich forma *stramy* ma zasięg południowy [por. AKiel 613];

mapa 34 'podgięty do góry przedni koniec płozy w saniach': *nosy* — *korsy* — *kryvula* — *klenki*.

Brakuje hasła w: AGB, OnyszS, AKiel. W materiałach Ziłyńskiego: *nosy* — w okolicach Krosna i Przemyśla, *korsy* na wschód od badanego terenu [Ził 195]; też *kryvuli* w znaczeniu 'płozy' w okolicach Tarnopola [Ził 194]. W gwarach polskich okolic Sanoka *nosy* wobec *korsy* k. Przemyśla; w okolicy Brzozowa *klęki* || *płozy* w znaczeniu 'płozy sań' [MAGP 51]. Brakuje w AKiel;

mapa 35 'skrzynia sań': *skšyńa* (*kšyńa*, *skšyńka*) — *pułkoški* — *gara*.

Brakuje w: AGB, Ził, MAGP, AKiel. W gwarach ukraińskich okolic Turki i Sokala między innymi *gara* 'gara' [OnyszS I 167];

mapa 36 'część pługa : nóż odcinający ziemię w płaszczyźnie pionowej': *nuš* — *čusto* (*čeresło*).

W gwarach ukraińskich badanego terenu w jego zachodniej części po rzekę San na wschodzie powszechna jest forma *čeres'ło* [por. AGB I 39; Ził 75]; tak też w gwarach łemkowskich [AJDŁ 27]; na wschód od Sanu aż po Ustrzyki Dln. występuje powszechnie określenie *peredne želizo* [AGB 39]. W gwarach polskich forma *ťšusto* powszechna jest na południu kraju [por. AJPP 98, MAGP 12, AKiel 573] po linię Bielsko-Biała-Kielce-Lublin-Włodawa na północy [por. PelS 48]. Forma *nuš* swoim zasięgiem obejmuje północną część kraju. W gwarach polskich badanego obszaru wymieniona opozycja leksykalna jest rezultatem przeciwstawienia formy małopolskiej *ťšusto* (też w postaci zretunizowanej *čeresło*) formie ogólnopolskiej (płnpol.) *nuš*;

mapa 37 '(w pługu) część, która odwraca i odkłada podciętą przez lemiesz ziemię': *blaχa* — *otkładńa* (*otkładnica*) — *potyća*.

Brakuje hasła w AGB. W gwarach ukraińskich — według Ziłyńskiego — forma *blāχa* występuje w gwarach nadszańskich [Ził 74]; nazwa *blēχa* też w gwarach bojkowskich [OnyszS I 60]; *potyća* na południowy wschód od badanego terenu, między innymi w gwarach okolic Iwanofrankowska [Ził 74]; forma *polića*, *potyća* znana jest też w gwarach ukraińskich wschodniej Lubelszczyzny [por. PelS 1]. W gwarze polskiej okolic Sanoka: *blaχa* || *otkładńica* (punkt 5 MAGP 14) wobec *blaχa* w innych gwarach południowej Polski [por. AKiel 624, PelS 1]. Opozycja leksykalna w polskich gwarach

bieszczadzkich jest rezultatem zestawienia nazwy małopolskiej *blaḡa* [por. PelS 1, 1A] — ogólnopolskiej (północnopolskiej) *otkładńa* oraz ukraińskiej *połyća*;

mapa 38 'pozioma żelazna sztabka, która sunąc przy oraniu po ziemi podpira pług': *płus* (*połos, połus*) — *šćała* (*šćałka*).

Brakuje w AGB. W gwarach ukraińskich badanego terenu znana jest forma *strił'a* (Wołosate, pow. leski) [OnyszS II 261];

mapa 39 'dwa pręty przymocowane do grzędzieli, służące oraczowi do kierowania pługiem': *čepīgi* (*čepihy, čapiği*) — *renčycy*.

Brakuje w AGB. W materiałach Ziłyńskiego wyłącznie *č(a)pyhy* [Ził 78]; forma powszechna w gwarach bojkowskich [OnyszS II 362]. W gwarach polskich — według MAGP 16 — na północ i na zachód od badanego terenu *č(e)piği* [MAGP 16]; forma *čepīgi* obejmuje południową Polskę [por. PelS 11]. Opozycja *čepīgi* — *rončki* w polskich gwarach bieszczadzkich jest rezultatem przeciwstawienia formy małopolskiej *čepīgi* — ogólnopolskiej *rončki*;

mapa 40 'kółka do pługa': *kułka* — *teliški* — *płuźnenta*.

Brakuje w AGB, MAGP. W gwarach ukraińskich badanego terenu *teližky* (w pługu) (Wołosate, pow. leski) [por. OnyszS I 283]; według Ziłyńskiego *tyližky* na wschód od badanego terenu (między innymi w okolicach Sambora i Lwowa);

mapa 41 'urządzenie z belek do transportu włóczego': *vłuka* (*vłoka, właka*) — *sańi* (*saŋki*) — *potkłatka* (*potkłaty*).

Brakuje w: AGB, Ził. OnyszS, MAGP, AKiel.

WNIOSKI KOŃCOWE

1. Potwierdza się ogólnie znana zasada, że im większą całość stanowi desygnat, tym mniej jest nazw na jego oznaczenie. I odwrotnie — im mniejszy desygnat, tym więcej nazw [por. PelO 162]. Nazwy całości są zasadniczo mniej liczne niż nazwy części.

2. Częste występowanie w funkcji nazw poszczególnych przedmiotów wyrazów o znaczeniu bardzo ogólnym, np. *blaḡa* — *otkładńa*, *dronček* — *pułdrabek*. Nazwy ogólne są nazwami materiałów przeniesionych na same nazwy przedmiotów.

Ogólnikowość nazw może wynikać z charakteru funkcji danego przedmiotu i z jego niepodzielności [por. Kar 162]. Zgodzić się trzeba ze stwierdzeniem Pelcowej „Pytając współcześnie o nazwy takich desygnatów [tj. nie

wymagających na co dzień posługiwania się określonym terminem — przyp. F. Cz.], wprawia się informatorów w poważne zakłopotanie z powodu konieczności nazwania czegoś, co nie jest nazywane, stąd często pojawiają się ogólne odpowiedzi, wskazujące na funkcję omawianego przedmiotu, której nazwa staje się niekiedy podstawą doraźnie utworzonego terminu” [PelO 163].

3. Zróżnicowanie leksykalne gwar bieszczadzkich jest rezultatem:

a) przeciwstawienia form o zasięgu południowopolskim (małopolskim) formom ogólnopolskim (najczęściej północnopolskim), por. mapa 3 *rafa* — *obrenč*; mapa 25 *śńice* — *skrent*; mapa 36 *čusto* — *nuš*; mapa 37 *płoza* — *sańica*;

b) zestawienia różnych form południowopolskich występujących na mniejszych obszarach, por. mapa 8 *kapa* — *obrenč*; mapa 14 *śńice* — *protoka*; mapa 16 *rozvora* — *sfora*;

c) opozycji nazw ogólnopolskich w stosunku do nazw będących replikami form ukraińskich, por. mapa 12 *kłońica* — *renčyca*; mapa 18 *luśńa* — *levča*; mapa 37 *blaχa* — *połyća*, bądź nazw przyjętych przez medium gwar ukraińskich, por. mapa 1 *zvona* — *bahra* (*bagra*) (ze słowac.).

ROZWIĄZANIE SKRÓTÓW

- AGB — *Atlas gwar bojkowskich*, t. 1–7, oprac. głównie na podstawie zapisów S. Hrabca przez Zespół Instytutu Słowianoznawstwa PAN pod kierunkiem J. Riegera, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1980–1991.
- AGP — *Kartoteka do „Atlasu gwar polskich”*, materiały zbierane według *Kwestionariusza — notatnika*, oprac. przez K. Dejnę, Łódź 1987.
- AJDŁ — Z. Stieber: *Atlas językowy dawnej Łemkowszczyzny*, z. 1–8, Łódź 1956–1964.
- AJPP — M. Małecki i K. Nitsch: *Atlas językowy polskiego Podkarpacia*, Kraków 1934.
- AJŚl — A. Zareba: *Atlas językowy Śląska*, Kraków 1970.
- AKiel — K. Dejna: *Atlas gwarowy województwa kieleckiego*, z. 1–6, Łódź 1962–1968.
- Bas — A. Basara, J. Basara: *Opisy fonologiczne polskich punktów „Ogólnostowiańskiego atlasu językowego”*, z. 2, *Małopolska*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983.

- BiblDial — *Bibliografia dialektologii polskiej (do roku 1975 włącznie)*, red. J. Strutyński, Kraków 1981; *Bibliografia dialektologii polskiej (od roku 1976 do roku 1980 włącznie, wraz z uzupełnieniem za lata poprzednie)*, red. J. Strutyński, Kraków 1986; *Bibliografia dialektologii polskiej (od roku 1981 do roku 1985 włącznie wraz z uzupełnieniem za lata poprzednie)*, red. J. Strutyński, Kraków 1990.
- Br — A. Brückner: *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1970.
- DzLAZ — *Linhwistycznyj atlas ukrajińskich narodnych howoriw Zakarpatskoji obłasti URSR. Łeksyka*, cz. 1, 2, 3, Użhorod 1958, 1960, 1993.
- DzenP — J. O. Dzendzeliwskij: *Ukraińsko-zachidnostowjanśki łeksyczni paraleli*, Kyjiw 1969.
- Kar — M. Karaś: *Terminologia techniczna w gwarach [w:] Słownictwo gwarowe a kultura*, Wrocław 1975, s. 151–162.
- MAGP — *Mały atlas gwar polskich*, pod red. K. Nitscha i M. Karasia, t. 1–13, Wrocław–Warszawa–Kraków 1957–1970.
- OLA — *Obszczestawianskij lingwistyczeskij atlas. Matieriały i issledowanija*, 1971 [materiały z obszaru Małopolski oprac. przez Basarę, zob. Bas — przyp. F. Cz.].
- OnyszS — M. J. Onyszkewycz: *Słownik bojkiewskich howirow*, cz. 1, A–N, cz. 2, O–Ja, Kyjiw 1984.
- PelN — H. Pelcowa: *Nazwy a desygnaty gwarowe*, Z polskich studiów slawistycznych, seria 7, Językoznawstwo, Warszawa 1988, s. 312–324.
- PelO — H. Pelcowa: *Onomazjologiczne aspekty pewnych małopolanizmów w gwarach Lubelszczyzny*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Linguistica 12, Łódź 1986, s. 159–170.
- PelS — H. Pelcowa: *Studia nad słownictwem gwarowym Lubelszczyzny*, cz. 1, *Słownictwo pochodzenia małopolskiego*, Lublin 1985.
- RiegJ — J. Rieger: *Jeszcze o wpływach polskich i słowackich na gwary łemkowskie (z problematyki słownictwa) [w:] Studia linguistica memoriae Zdisłai Stieber dedicata*, Wrocław 1983, s. 151–157.
- RiegO — J. Rieger: *O kilku zapożyczeniach rumuńskich w gwarach karpackich w świetle geografii językowej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego 504, Prace Językoznawcze, z. 61 (1979), s. 83–96.

- RiegP — J. Rieger: *O polskich wpływach leksykalnych na gwary ukraińskie (na przykładzie gwar bojkowskich)* [w:] *Między Wschodem a Zachodem*, cz. 4, *Zjawiska językowe na pograniczu polsko-ruskim*, red. J. Bartmiński i M. Łesiów, Lublin 1992, s. 157–162.
- RiegZ — *Zapóżyczenia węgierskie w ukraińskich gwarach karpackich w świetle geografii językowej* [w:] *Język i jego odmiany w aspekcie porównawczym*, Wrocław 1986, s. 217–226.
- StiebPrz — Z. Stieber, S. Hrabec: *Przyczynki do słownictwa gwar ukraińskich w Karpatach*, Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, 4 (1956), s. 43–53; przedruk [w:] Z. Stieber: *Świat językowy Słowian*, Warszawa 1974, s. 479–488.
- WolTer — E. Wolnicz-Pawłowska, E. Rudolf-Ziółkowska: *Z terminologii geograficznej w gwarach bojkowskich*, *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, t. 21, s. 271–280.
- Ził — *Studia nad dialektologią ukraińską i polską (z materiałów b. Katedry Języków Ruskich UJ)*, oprac. i przygot. do druku M. Karaś, Kraków 1975 [materiały zebrane pod naukowym kierunkiem J. Ziłyńskiego].

ROZWIĄZANIE PUNKTÓW

1. Postołów, gm. Lesko; informatorzy: Franciszek Micheńko ur. w r. 1924 w Postołowie; Zdzisław Kosturski ur. w r. 1924 w Hoszowie k. Ustrzyk Dolnych, od lat 40. w Postołowie.

2. Nowosielce Kozickie, gm. Ustrzyki Dolne; informator: Michał Różyło ur. w r. 1912.

3. Stefkowa, gm. Olszanica; informator: Stanisław Tkacz ur. w r. 1916 w Łobozewie (6 km na wschód od Stefkowej), od r. 1944 w Stefkowej; Zofia Hedia ur. w r. 1916 w Stefkowej; wyznania greckokatolickiego.

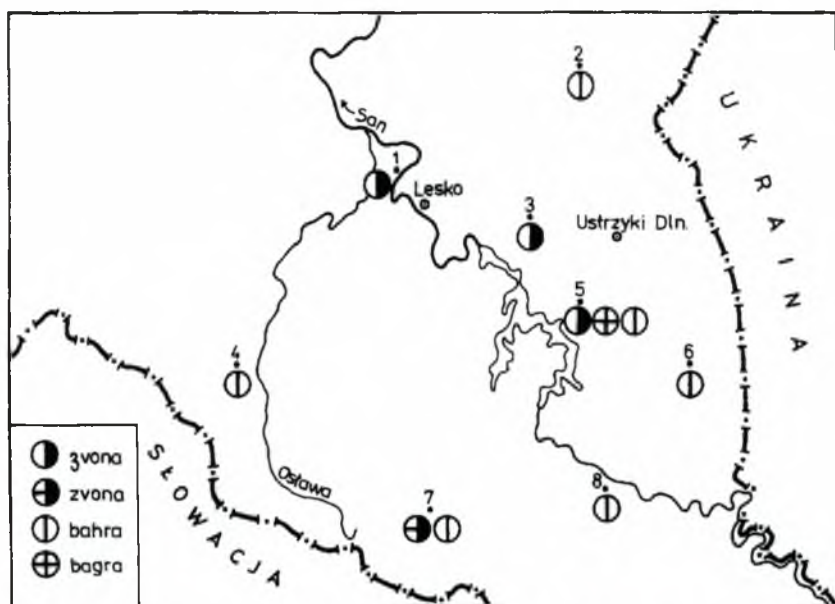
4. Komańcza, gm. Komańcza; informatorzy: Jan Dołżycki ur. w r. 1930 (w latach 1947–1956 przebywał w Olsztyńsku); Grzegorz Harchej ur. w r. 1913 we wsi Czystohorb (4 km na zachód od Komańczy), informator dodatkowy: Maria Harchej, autochtonka.

5. Teleśnica Oszwarowa, gm. Ustrzyki Dolne; informatorzy: Jan Dziepak ur. w r. 1910, autochton; Anna Dziepak ur. w r. 1912 we wsi Tworylne gm. Lutowiska, od r. 1930 w Teleśnicy, wyznania greckokatolickiego; Ludwik Duma ur. w r. 1912, autochton, w latach 1951–1957 przebywał w Odessie; Stefania Fidyszyn ur. w r. 1915 w Teleśnicy.

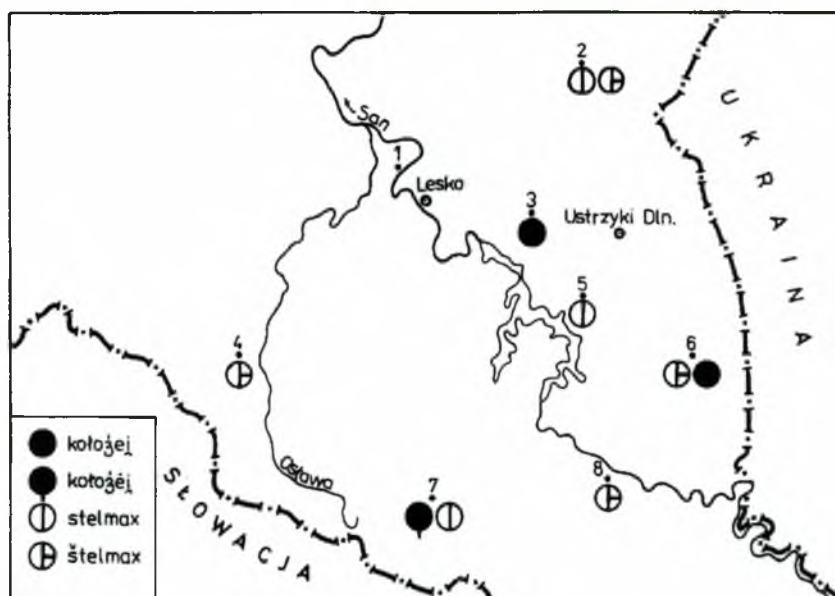
6. Czarna Dolna, gm. Czarna Górna; informator Teodor Magusiak ur. w r. 1911 w Czarnej. W latach 1946–1952 przebywał w Gorlickiem.

7. Cisna, gm. Cisna. Informatorzy: Jan Wierzbicki ur. w r. 1910 w Cisnej (w latach 1939–1947 przebywał poza krajem); Władysław Dobrzański ur. w r. 1916, autochton.

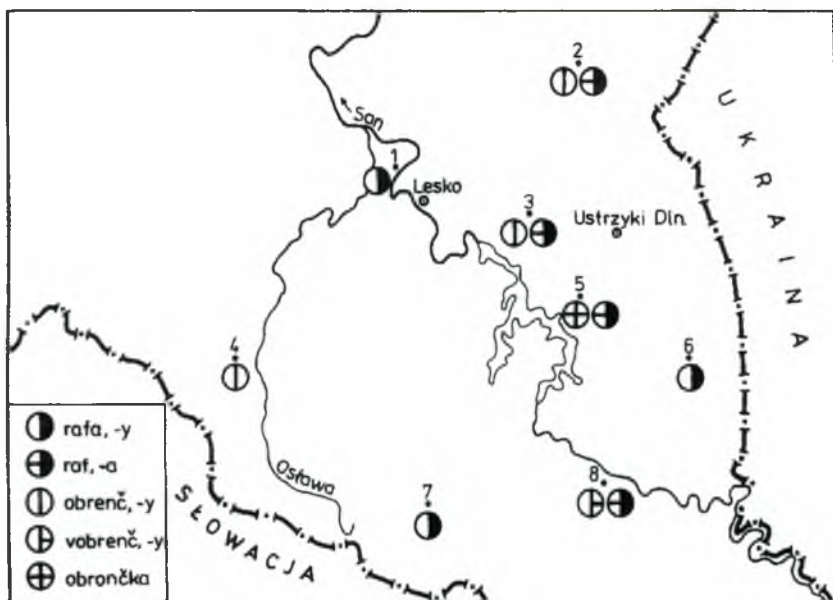
8. Zatwarnica, gm. Ustrzyki Dolne; informator: Jerzy Kowalczyk ur. w r. 1905 we wsi Suche Rzeki (7 km od Zatwarnicy) i tam przebywał do r. 1956, od r. 1957 w Zatwarnicy; niepiśmienny, wyznania greckokatolickiego.

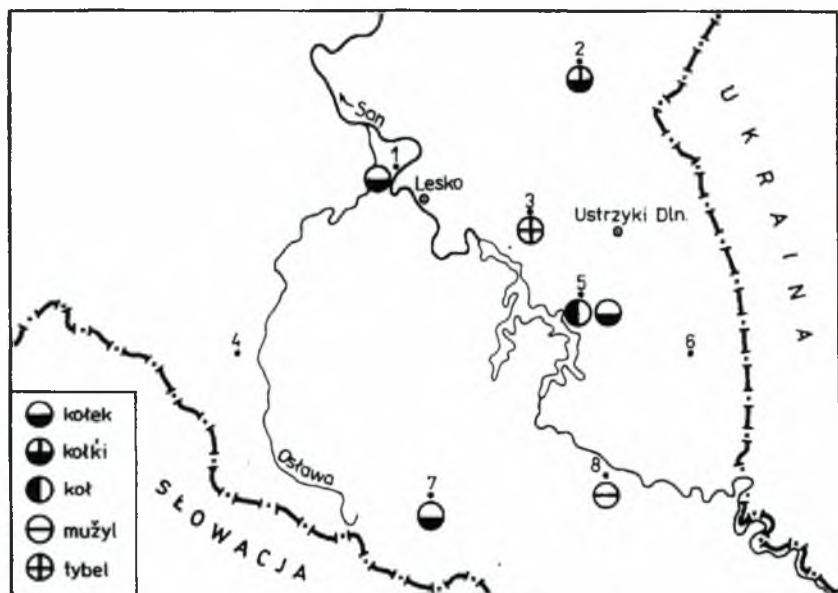
Mapa nr 1. Dzwono 'część drewniana obwodu koła'

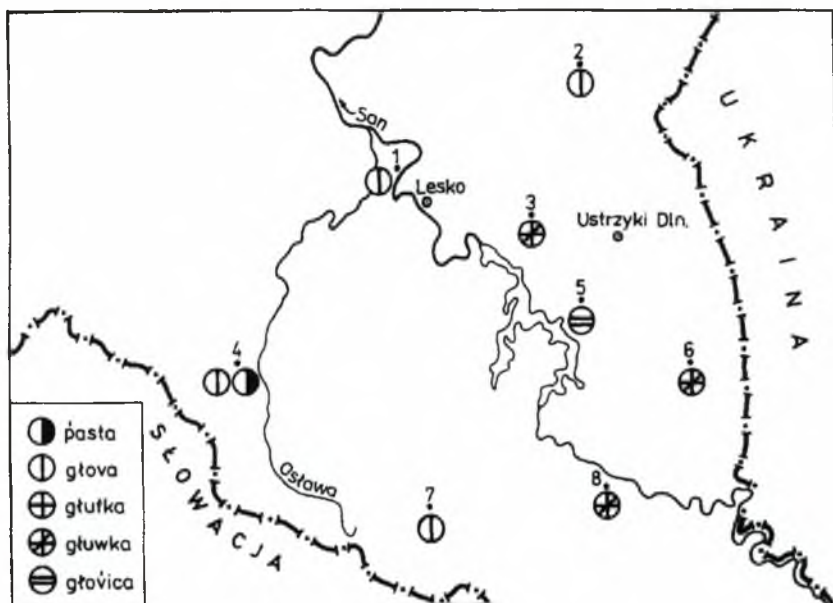
Mapa nr 2. Kołodziej 'rzemieślnik wyrabiający wozy'

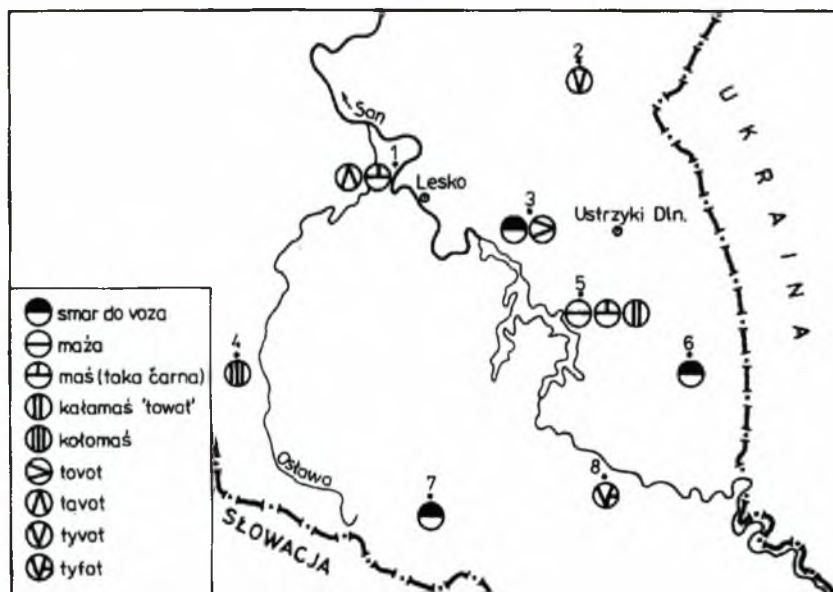
Mapa nr 3. Obręcz 'sztaba żelazna opasująca koło'

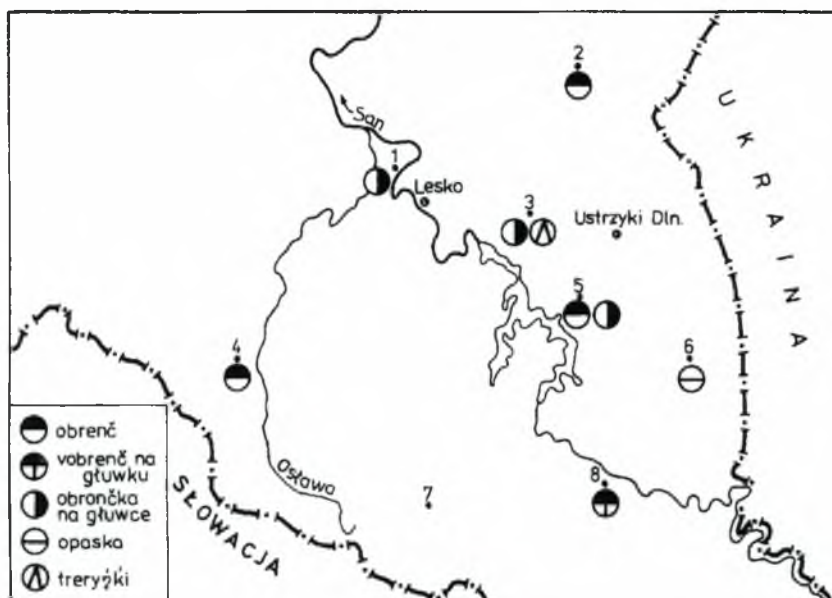
Mapa nr 4. Mozdrzeń 'kolek łączący dzwona'

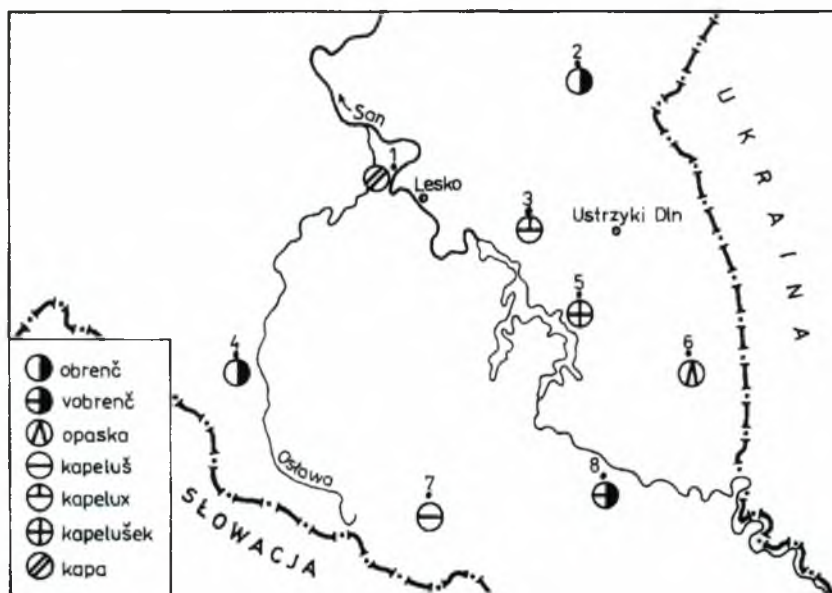
Mapa nr 5. Piasta 'część środkowa koła, w której tkwią szprychy'

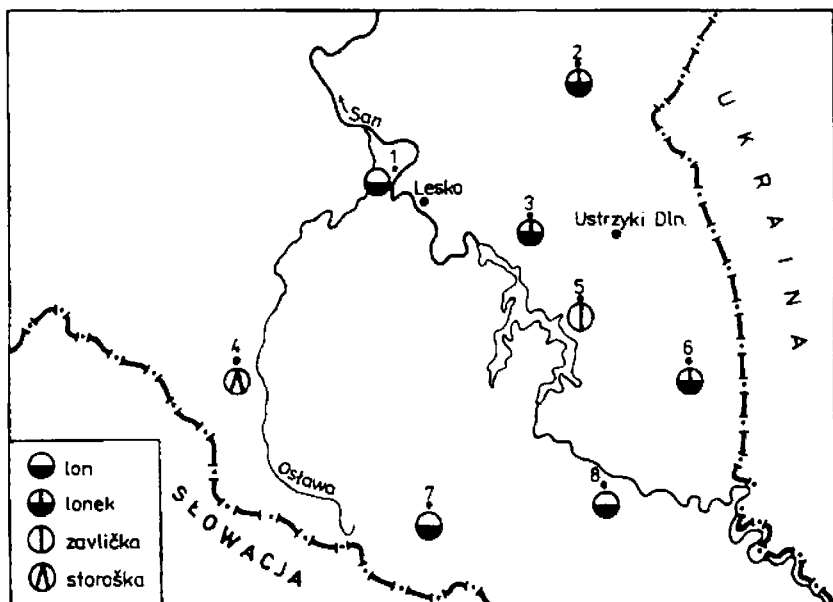
Mapa nr 6. Smar do wozu

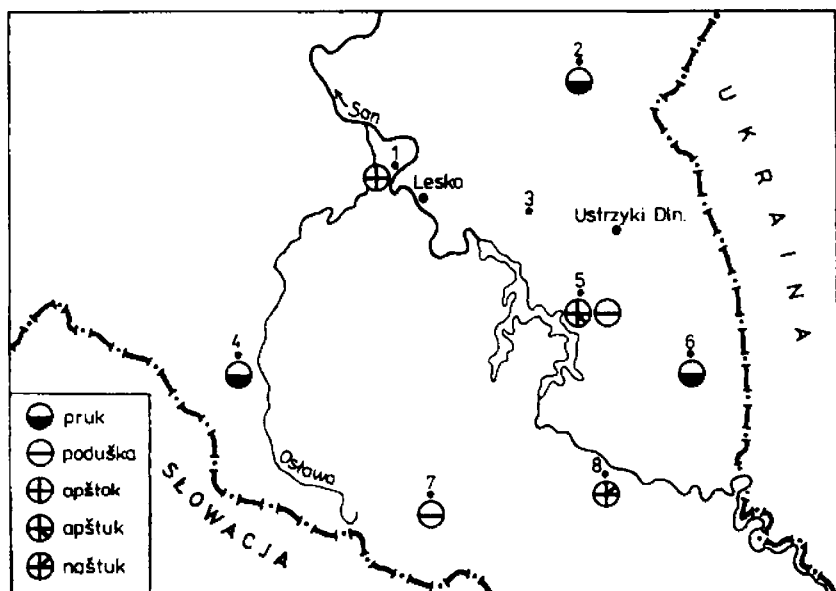
Mapa nr 7. Tradynek 'obraczka na piasku przy szprychach'

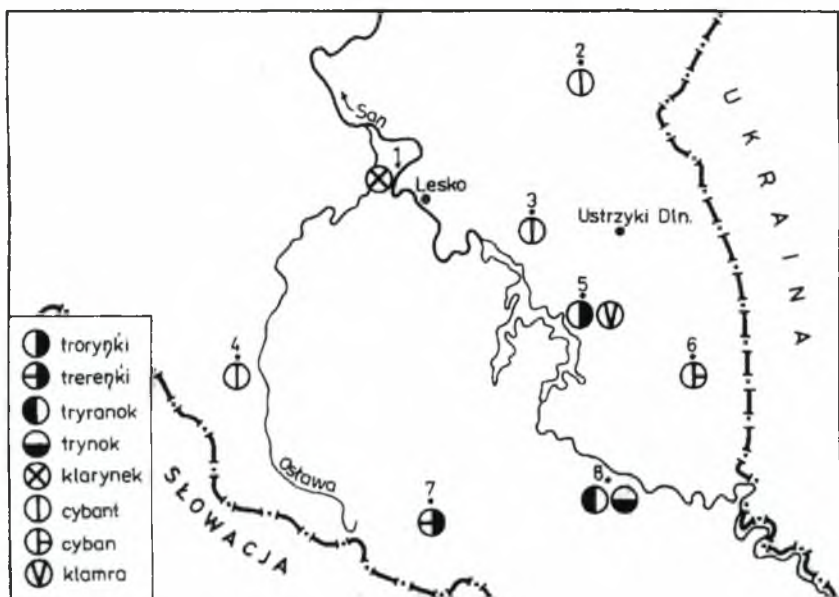
Mapa nr 8. Rychwa 'szeroka obręcz na końcu piasty'

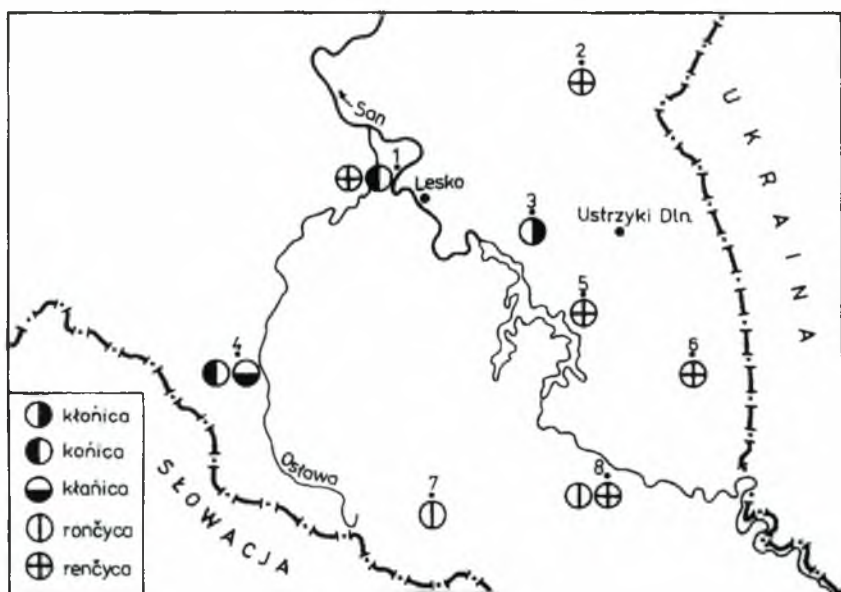
Mapa nr 9. Zatyeczka na końcu osi

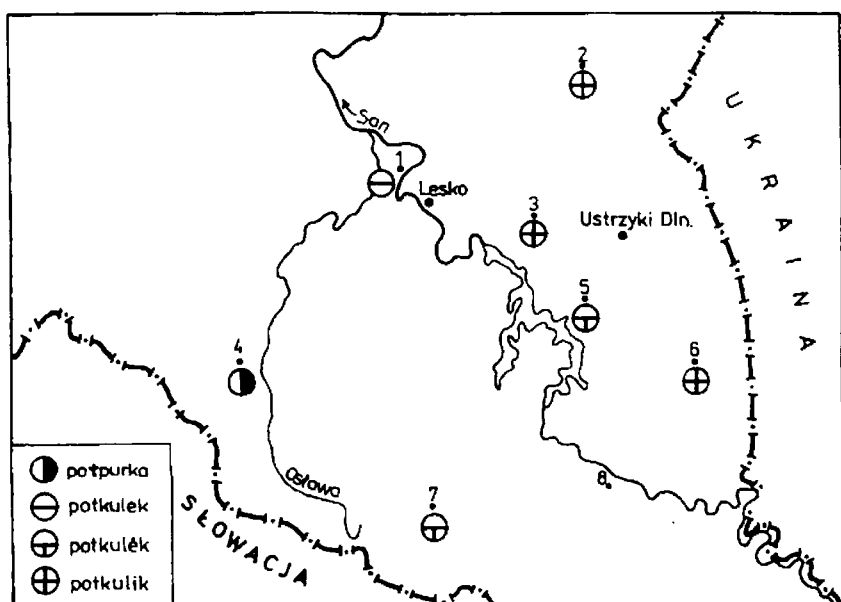
Mapa nr 10. Próg wozu 'belka na osi wozu'

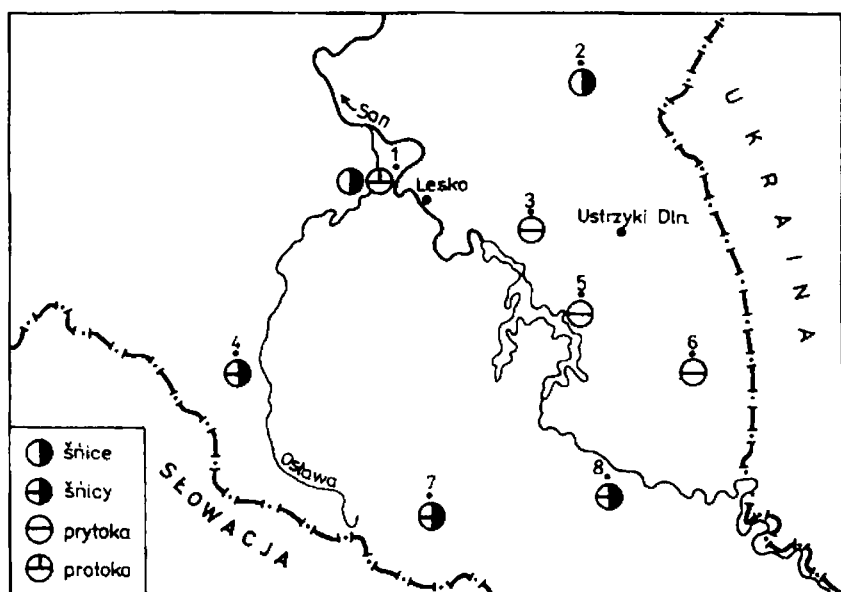
Mapa nr 11. Klarynek 'pas żelazny łączący oś z progiem i nasadem'

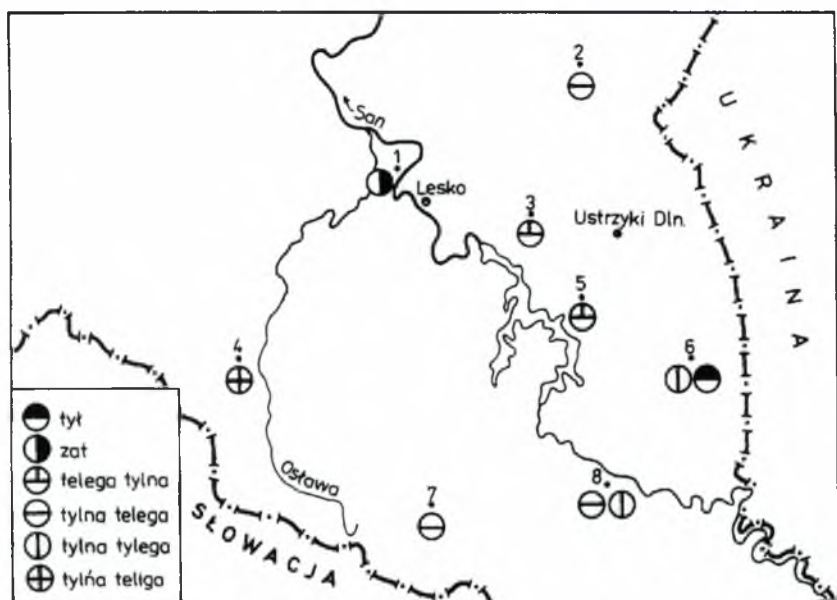
Mapa nr 12. Kłonica tylna 'drażek, na którym opiera się deska wozu'

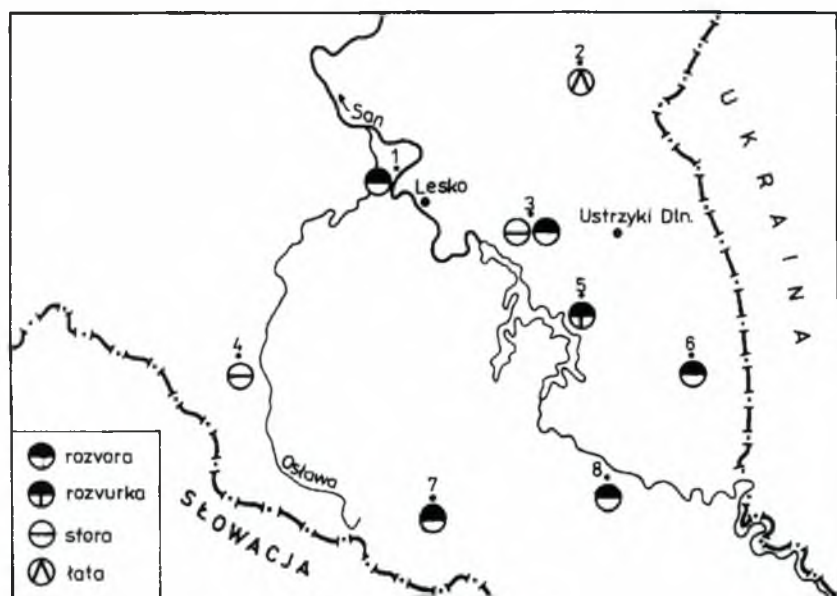
Mapa nr 13. Podkulek 'podpórka kłonicy tylnej'

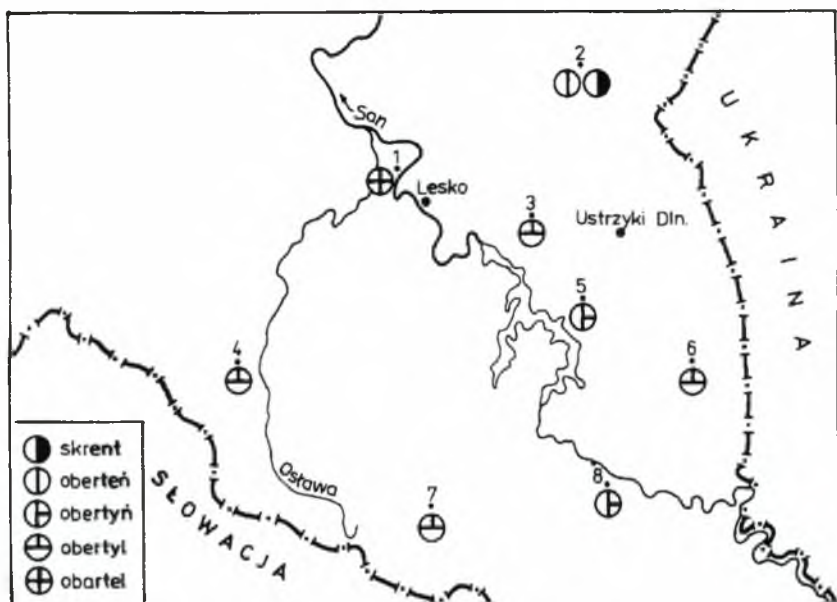
Mapa nr 14. Śnice tylne 'umocowane między progiem i nasadem nad tylną osią i połączone na przodzie dwa drągi'

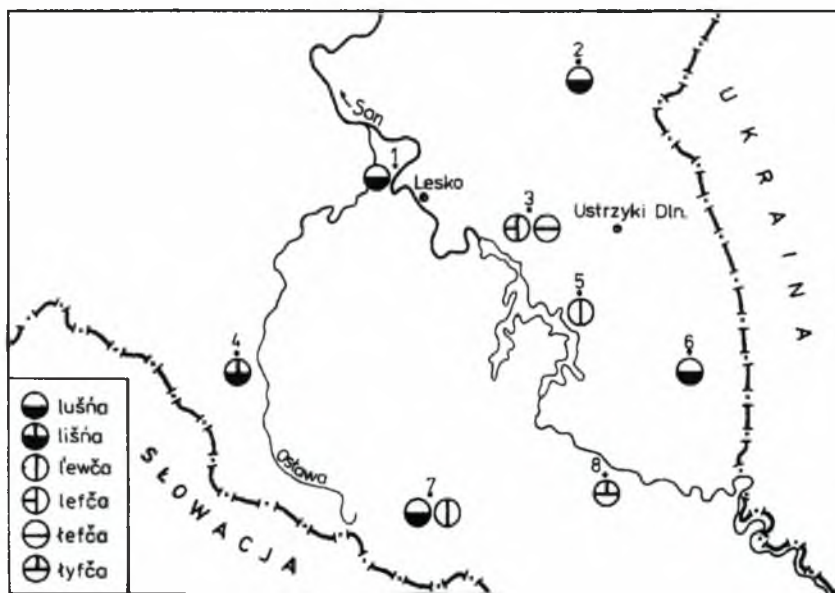
Mapa nr 15. Tyl 'tylna część wozu'

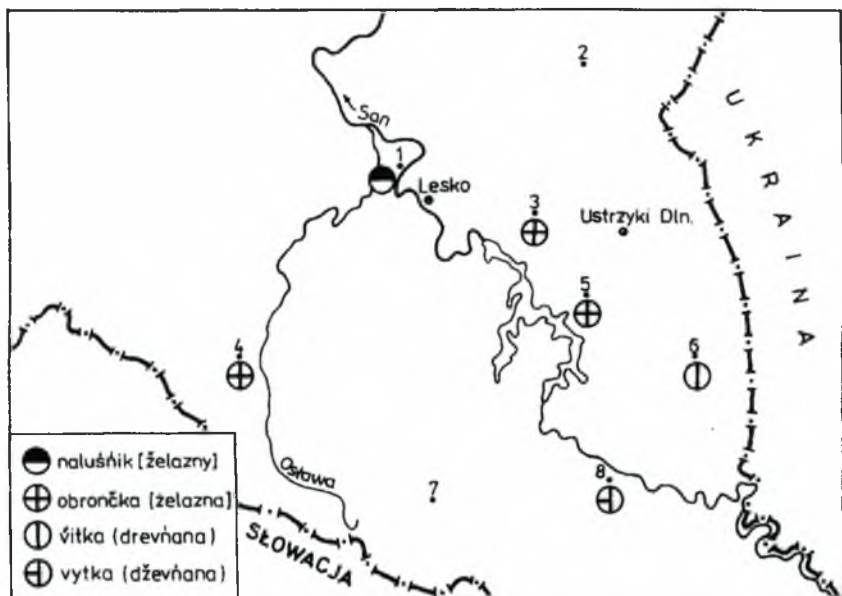
Mapa nr 16. Rozwora 'drąg łączący przednią część wozu z tylną'

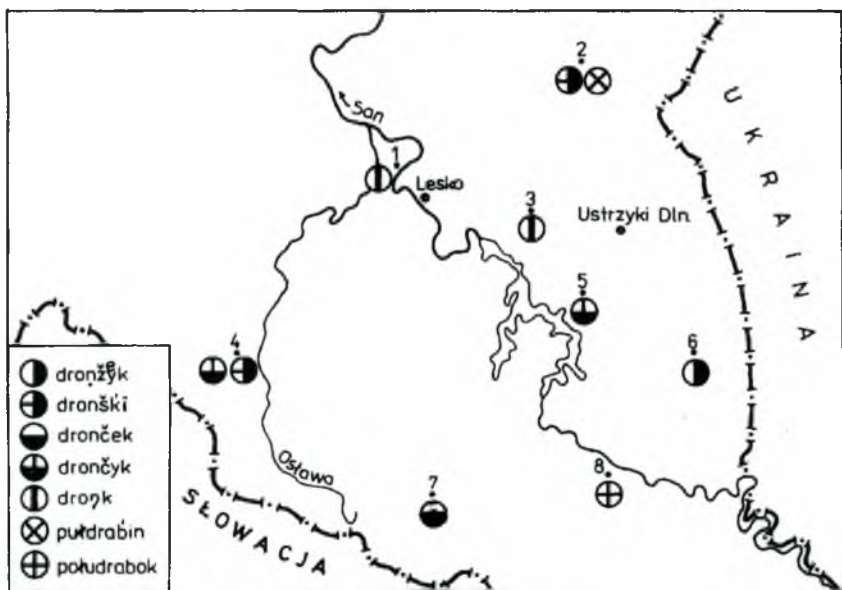
Mapa nr 17. Kierownik wozu 'obracająca się na sworzniu belka z kłonicami'

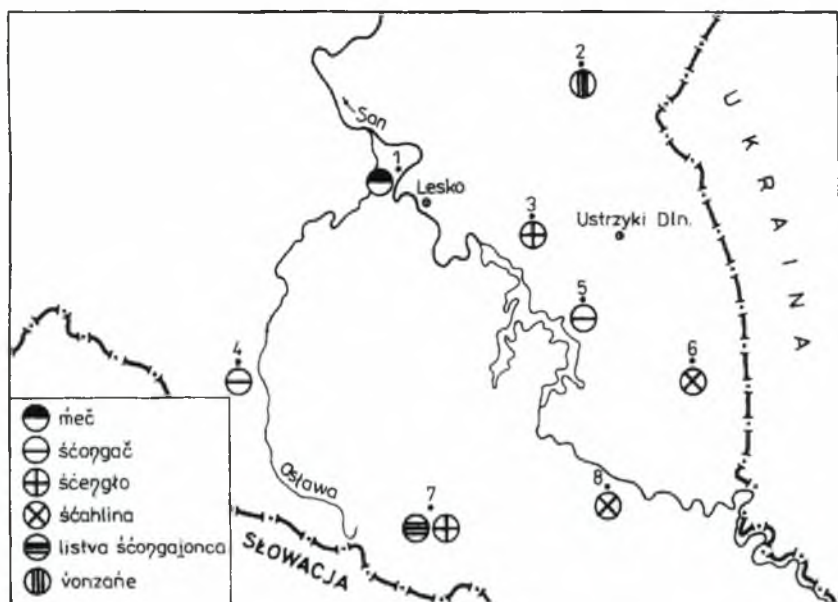
Mapa nr 18. Luśńia 'drażek podtrzymujący drabinę sienną'

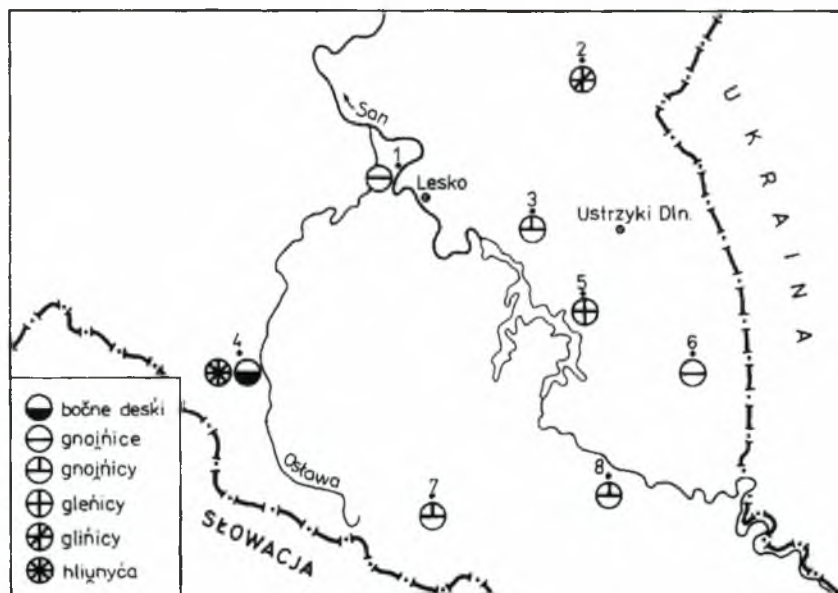
Mapa nr 19. Nalustek 'połączenie luśni i kłonicy, na których opiera się górny drąg drabiny'

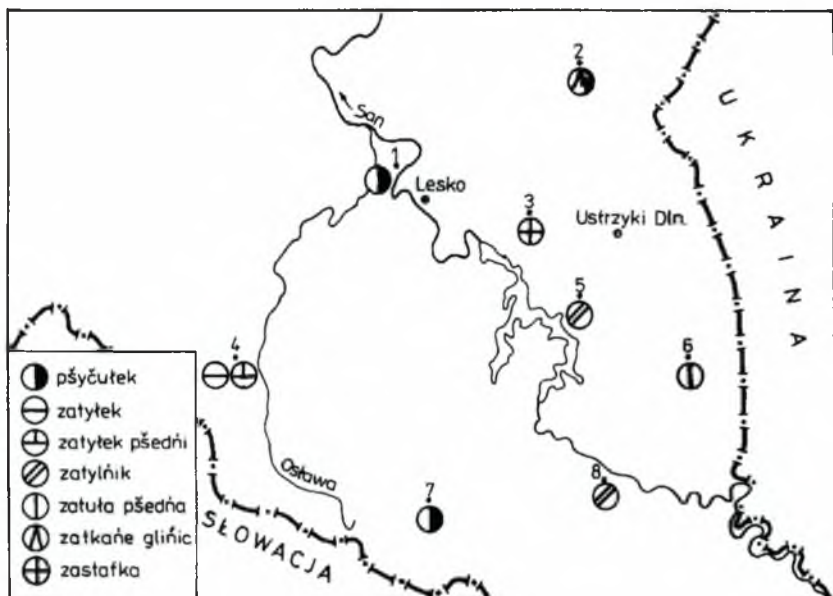
Mapa nr 20. Drąg w drabinie

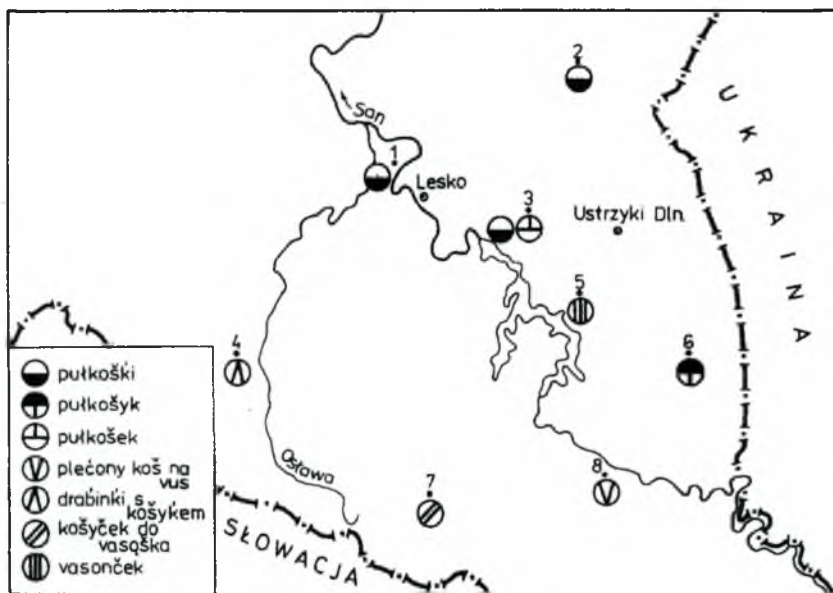
Mapa nr 21. Miecz 'listwa łącząca na końcach drągi drabiny siennej wozu'

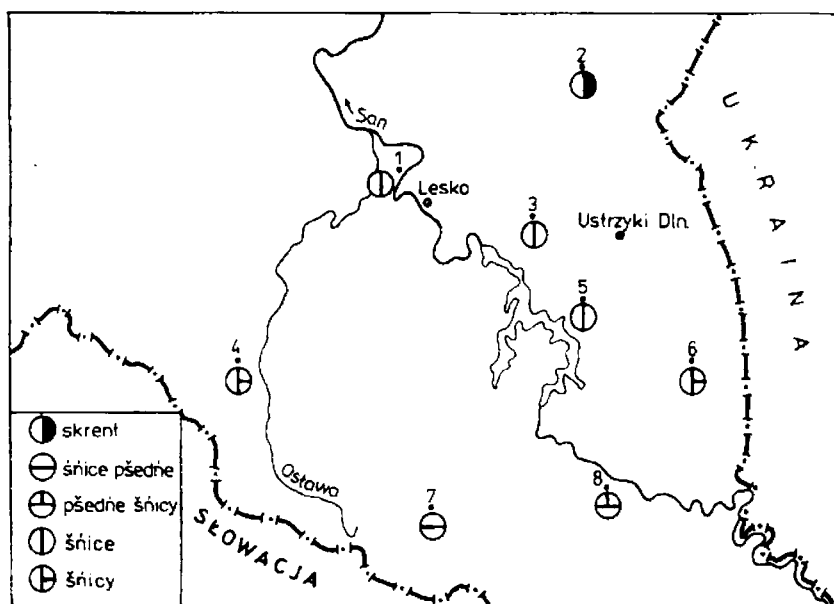
Mapa nr 22. Deski boczne wozu

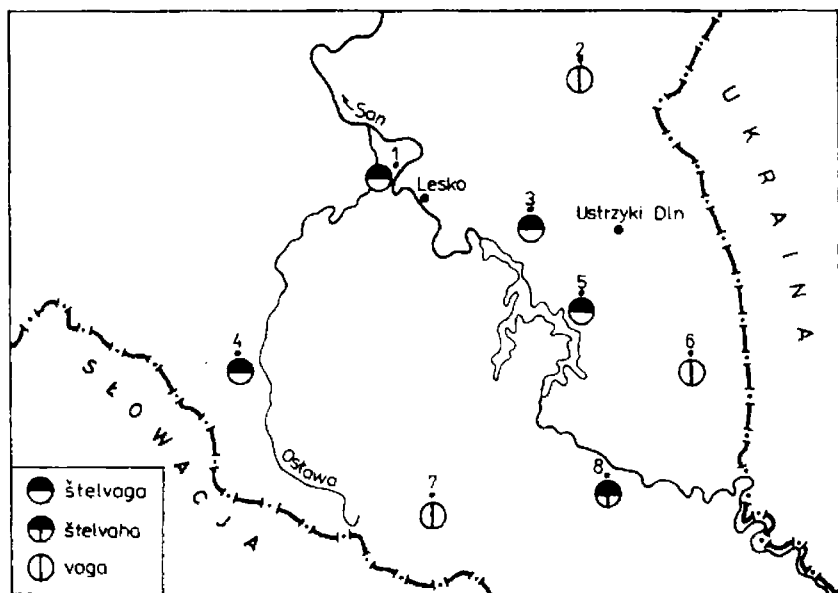
Mapa nr 23. Szczyt wozu 'przednia (tylna) część wozu'

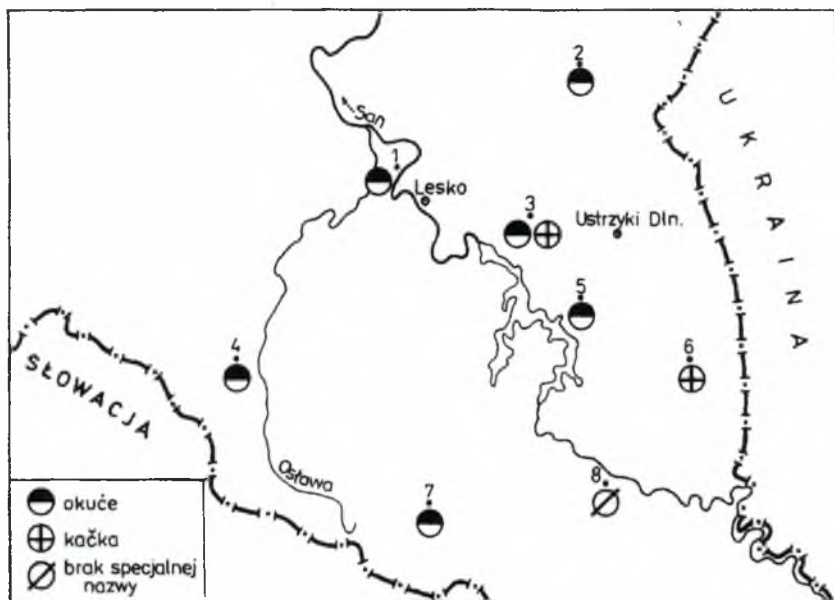
Mapa nr 24. Pułkoszek 'wiklinowe nadwozie'

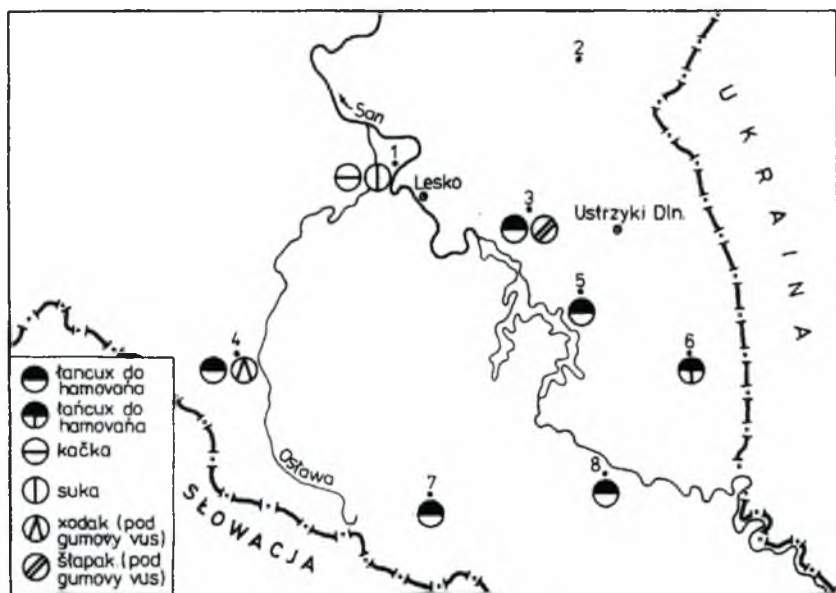
Mapa nr 25. Śnice przednie

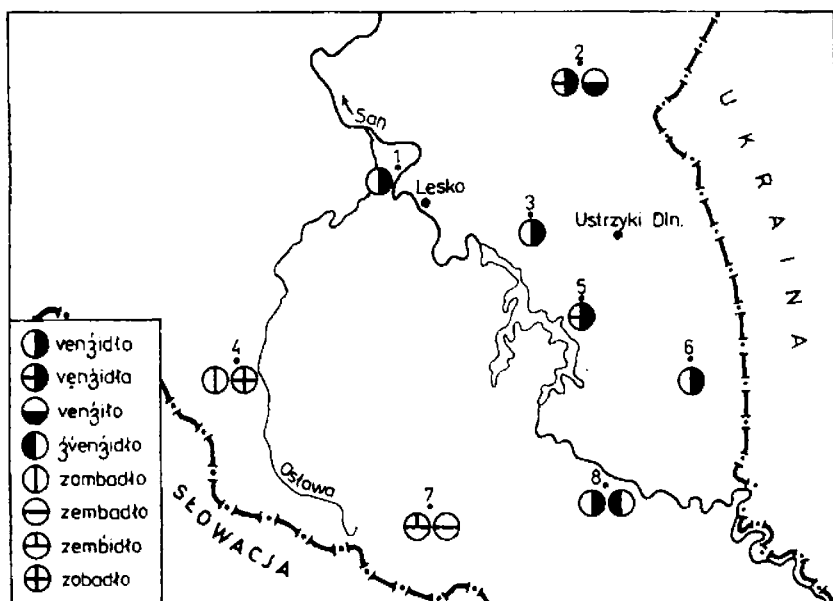
Mapa nr 26. Waga wozu 'przymocowana do dyszla belka z hakami do zakładania orczyków'

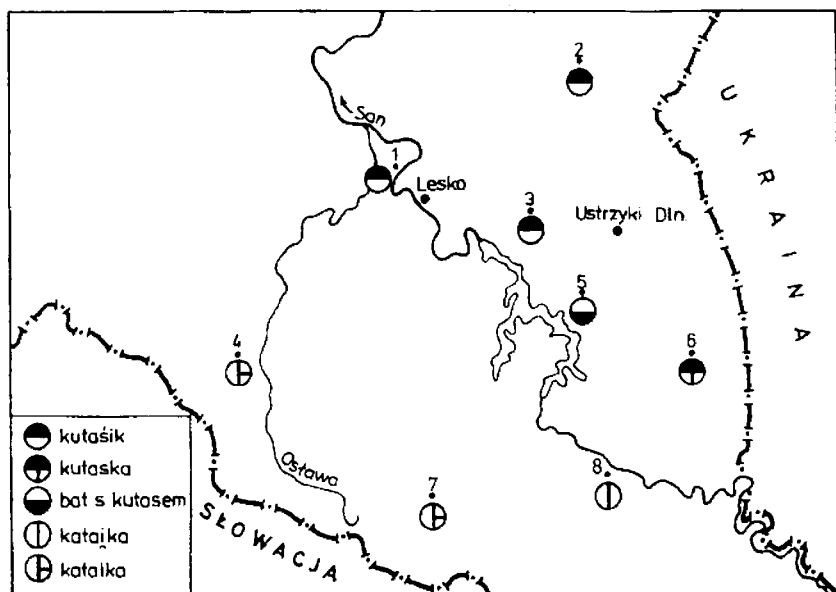
Mapa nr 27. Okucie dyszla

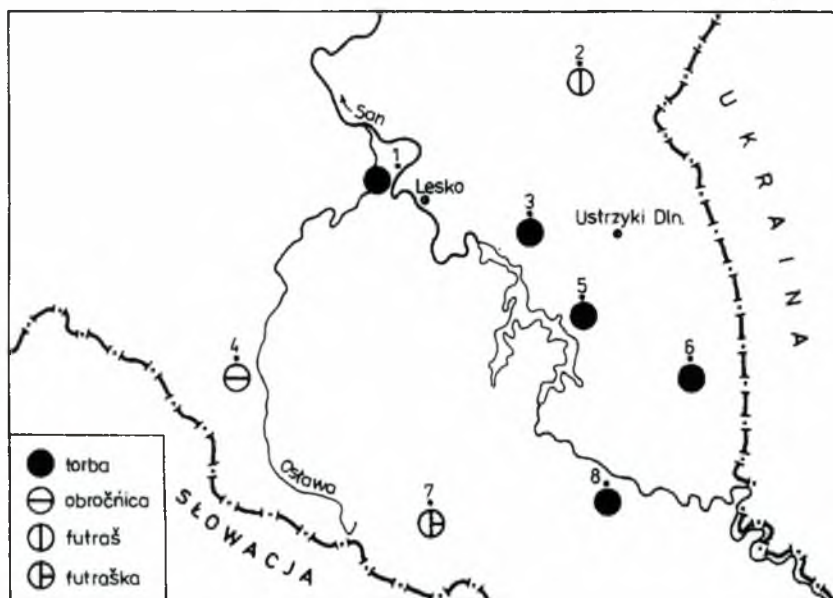
Mapa nr 28. Hamulec 'żelazo na łańcuszku podkładane pod koło'

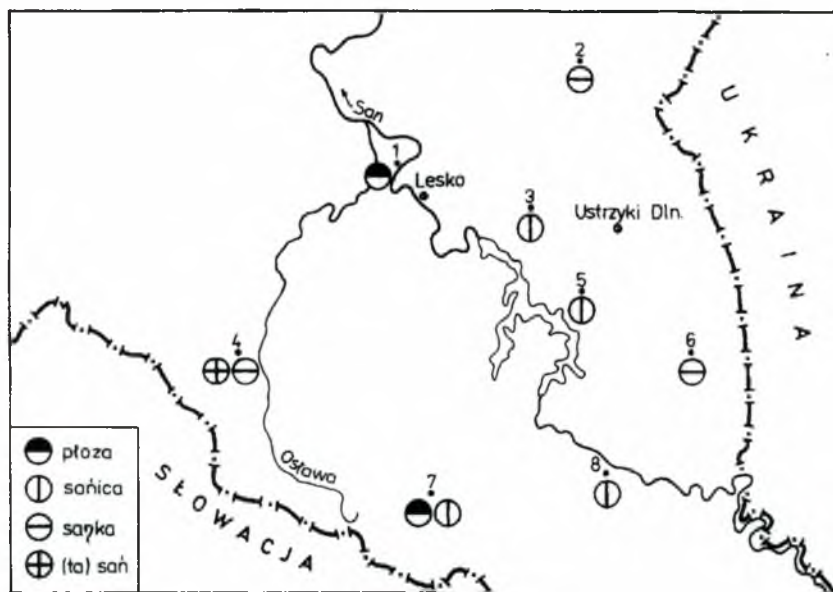
Mapa nr 29. Wędzidło 'pręt wkładany do pyska konia dla kierowania nim'

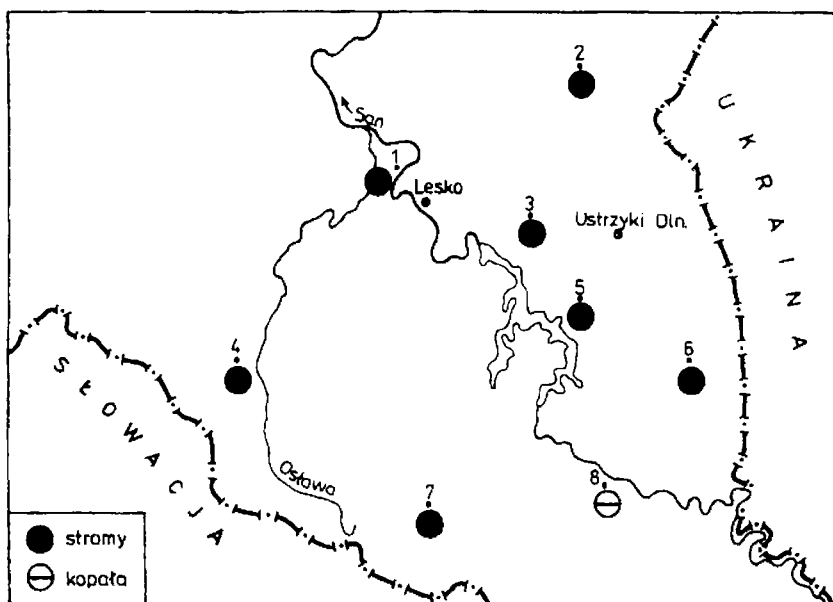
Mapa nr 30. Szyjka ozdobna bata

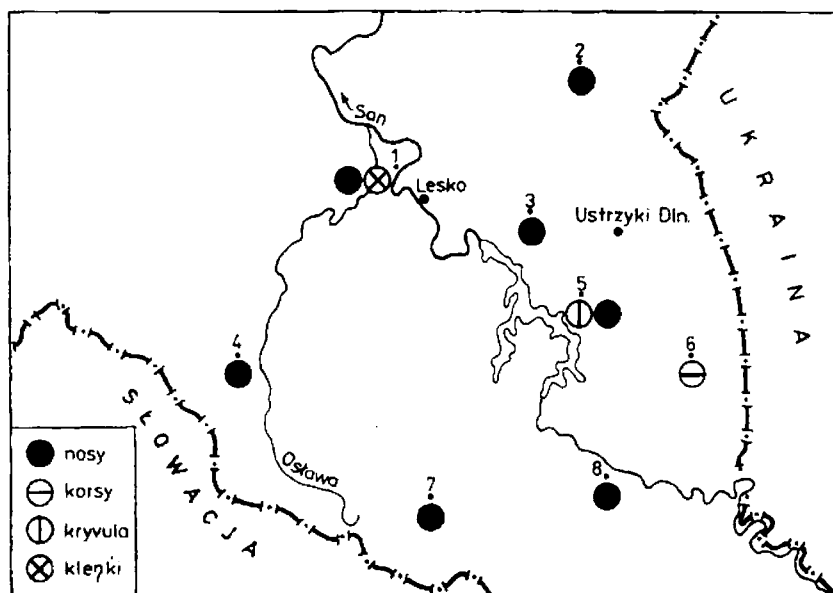
Mapa nr 31. Torba na obrok zawieszana na szyi podczas postoju

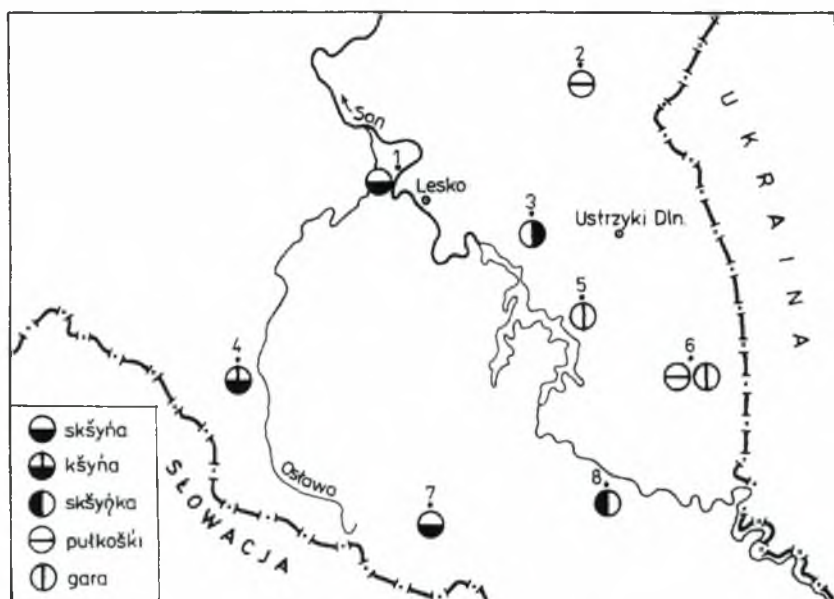
Mapa nr 32. Płoza 'część sani, która sunie po śniegu'

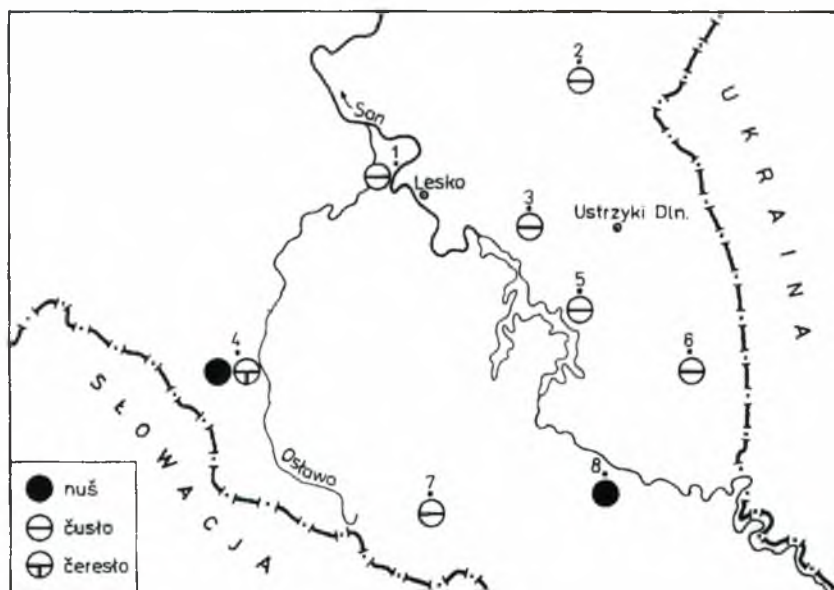
Mapa nr 33. Stramy

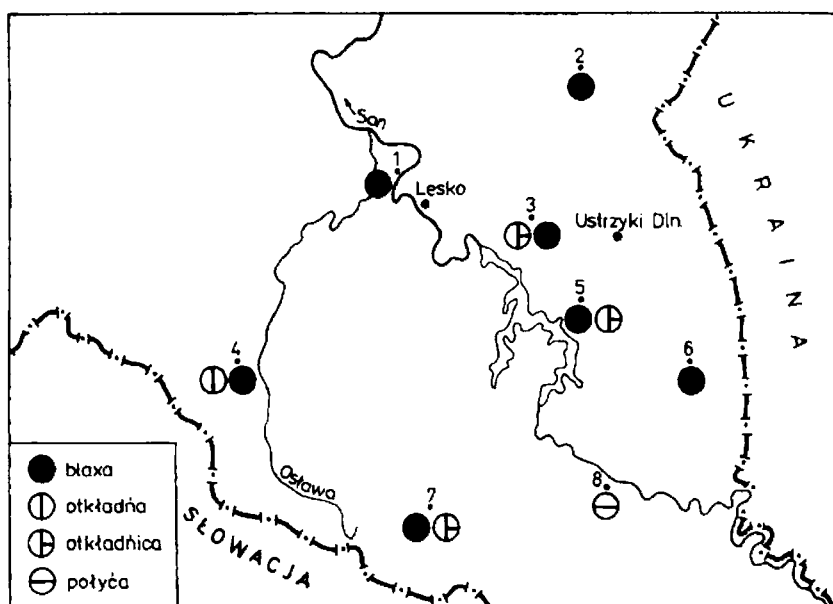
Mapa nr 34. Nosi sanicy 'podgięte do góry przednie końce płóz'

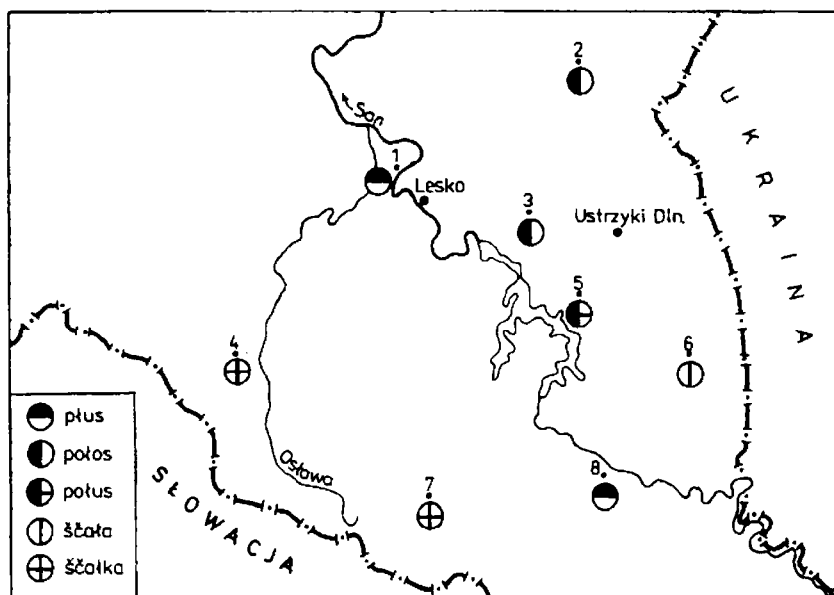
Mapa nr 35. Skrzynia sań

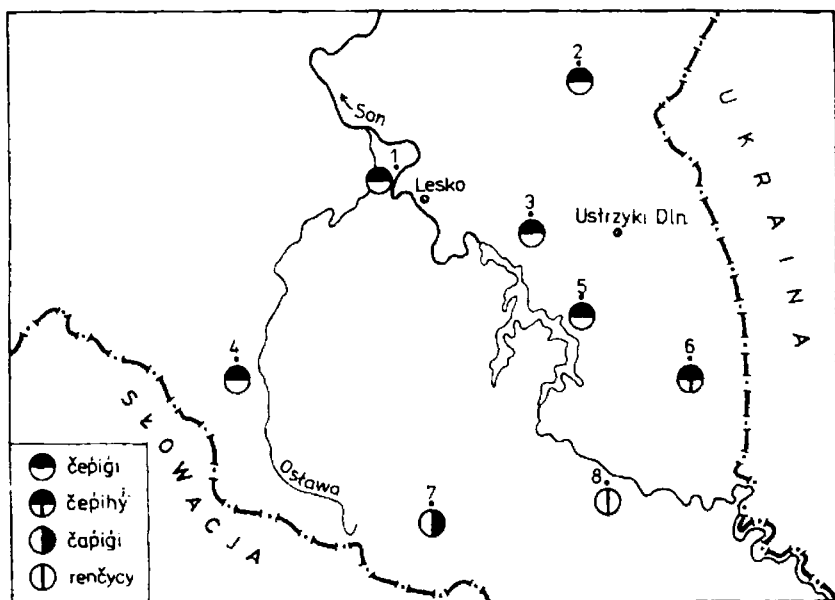
Mapa nr 36. Krój pług

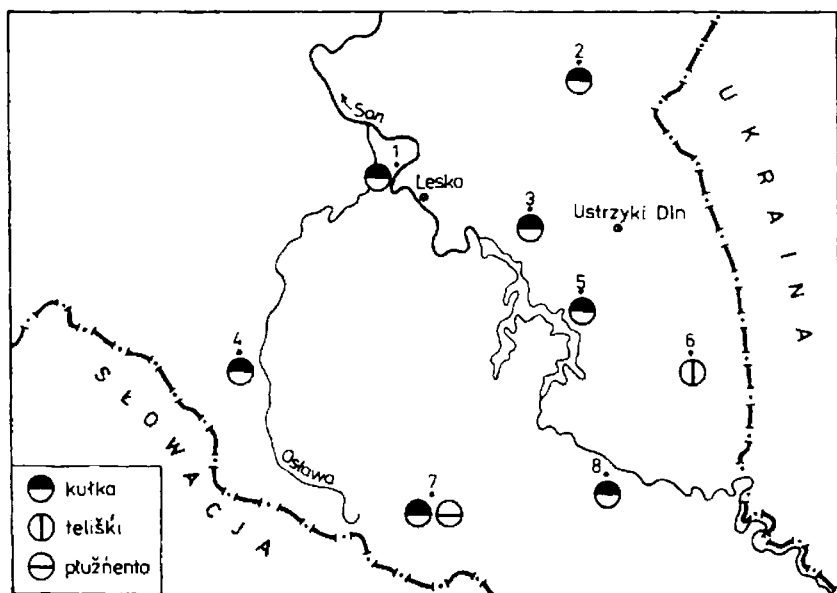
Mapa nr 37. Odkładnica pługa 'część, która odwraca i odkłada podciętą przez lemiesz ziemię'

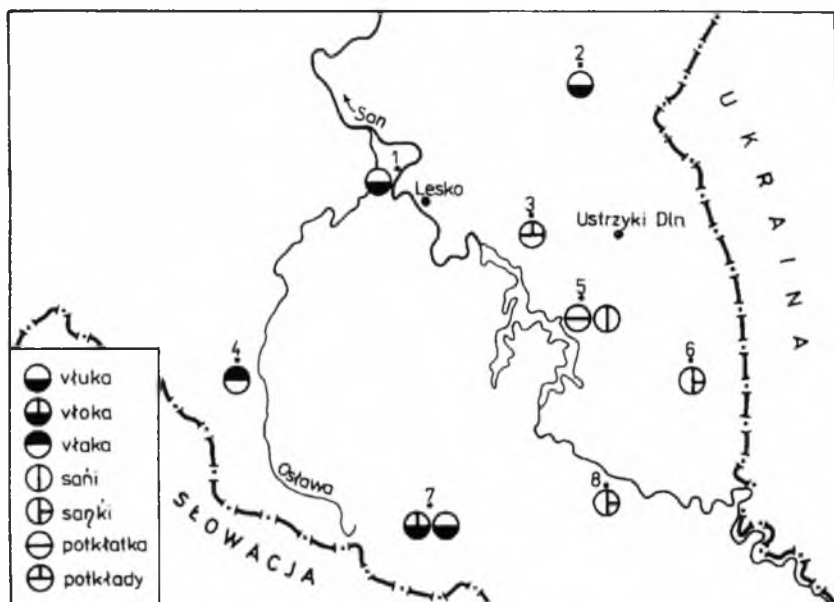
Mapa nr 38. Płóz 'pozioma żelazna sztabka, która sunąc przy oraniu po ziemi podpira pług'

Mapa nr 39. Nogi 'dwa pręty przymocowane do grządzieli, służące oraczowi do kierowania pługiem'

Mapa nr 40. Kółka do pługa

Mapa nr 41. Włoka 'urządzenie z belek do transportu włóczego'

RÉSUMÉ

L'objectif de l'article est de montrer, sur des exemples choisis, la diversification du lexique des patois. S'appuyant sur le corpus qu'il a réuni, en 1992, dans huit endroits des Bieszczady (dans la partie sud-est de la voïvodie de Krosno), l'auteur présente, sur 41 cartes, des exemples de la diversification du vocabulaire agricole (noms d'outils et de moyens de transport).

En commentant en détail les cartes, l'auteur démontre que le lexique des patois polonais des Bieszczady a une origine différente que celui des patois foncièrement polonais. Ce lexique est en effet un produit à la fois du substrat linguistique ukrainien, des patois de la Petite Pologne et de la langue polonaise nationale.

